

לענין רש"י ליעו"ש (למ"ד) ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א') ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

לענין רש"י ליעו"ש (למ"ד) ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

לענין רש"י ליעו"ש (למ"ד) ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

לענין רש"י ליעו"ש (למ"ד) ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

לענין רש"י ליעו"ש (למ"ד) ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

האורג פרק שלשה עשר שבת

והרנא פגור אין נראה ליי' לנרנא והקיעא דלמ"ד לא ר"ב פ"ד הל"ב א' ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

הרנא פגור ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

הרנא פגור ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

הרנא פגור ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

הרנא פגור ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

הרנא פגור ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

קה

עין משפט ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

עין משפט ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

עין משפט ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

עין משפט ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

עין משפט ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

עין משפט ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

עין משפט ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

עין משפט ר"ב (בב"ב פ"ד הל"ב א')

ל"ג א ב כ ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת
 סגנון בלש"ן
 א מ מ"ה מ"ס קס"ה
 ב"י מ"ג מ"ח ס"ג
 ג ב"י מ"ה ס"ה
 ד ג"ס ס"ג
 ה מ"ה ס"ג
 ו מ"ה ס"ג
 ז מ"ה ס"ג
 ח מ"ה ס"ג
 ט מ"ה ס"ג
 י מ"ה ס"ג
 כ מ"ה ס"ג
 ל מ"ה ס"ג
 מ מ"ה ס"ג
 נ מ"ה ס"ג
 ס מ"ה ס"ג
 ע מ"ה ס"ג
 פ מ"ה ס"ג
 צ מ"ה ס"ג
 ק מ"ה ס"ג
 ר מ"ה ס"ג
 ש מ"ה ס"ג
 ת מ"ה ס"ג

שנים. ומשני לא צריכה דמעה. ומשמע הפשט שאותיות של שיטה נוגעות מקצת המקומות אל אותיות של שיטה שלמטה הימנה אומר מורי רבינו לא היא כי נוכל לפרש כגון ראש של למ"ד משיטה תחתונה נכנס בתוך אויר חי"ת בשיטה שלמעלה הימנה או רגל של נו"ן פשוטה משיטה עליונה נכנס בתוך אויר של טי"ת או עי"ן שלמטה הימנה אבל אין נוגעות כלל זו בזו:

74 קיד ואעפ"י שצריך שתהא כל אות מוקפת גויל מ"מ אין מנהג לזיין את האותיות שעטנ"ז גי"ן כמו שעושים בספר תורה ויכול להיות הטעם דכשנוגעת לחברתה אין נראית אות למי שאינו מכיר מה מין אות זה ומה מין חברתה או אם שתייהן אות אחת לפיכך הורגלו להפרידו אבל בלא תגין נקראת שפיר אות והתגין לשום דרש בא אמנם הרב רבינו יצחק בר ר' אברהם היה מדקדק כיון שלא יתחייב עליהן אם יכתבם בשבת אם לא יעשה תגים וזיוגין כמשפטים כדאיתא פרק הבונה אם כן מסתמא אין נקראים אות בלא תגין שלהן והכי איתא פרק הבונה (שבת ק"ה ע"ב) תנא נתכון לכתוב אות אחת ועל' בידו שתיים חייב: והתני' פטור לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני. אכן יש לומר דההיא מיירי בכוחו תוך ס"ת או חוץ לס"ת או נתכון לעשות כמשפט ס"ת אבל בלאו הכי חייב בלא תגין. והכי משמע הפשט הא דבעי הכותב לזיינו אבל אידי ואידי איירי דעלו בידו שתי אותיות שצריכין זיון אלו הוה ס"ת דהא לא קאמר הא באותיות שדינן לזיין הא באותיות שאין דינן לזיין ותדע

דקאמר התם נטלו לגגו של חית ועשאו שני זייני' חייב משמע בנטילת הגג לתוך חייב והלא צריך בזיין גי' תגין אלמא כיון שאין בדעתו לעשות באות תגין מקרי אות בהכי והתם קשה הפשט מאי ארי' נתכוון לכתוב אות אחת אפילו לכתוב שתייהן ולא זיינן פטור כיון דבאותיות דבעי זיוני ולא זיינן מיירי בברייתא ועוד אפי' בלא בעי זיוני' אמאי חייב כיון שלא נתכוון אלא לאחת שהוא דבר פטור דמאי שנא מנתכוון לכתוב שתיים וזרק ארבע דפטור. אך דיש לומר דנתכוון לעשות שתיים בזה אחר זה אבל כי נתכוון לעשות הראשונה ועלו בידו שתיים ומ"מ כיון שאין רגילות לעשות תגין באותיות הגט אין לשנות המנהג פן יוציאו לעז על מי שאינן עשויין כן ועוד כי אם ירגילו לעשות תגין יש הרבה סופרים שיעשו גדולות כמו מקלות על האותיות לבלתי ידעו לעשות כהוגן ועי"ן כן יקלקלו הכתב ברוב פעמים שלא תהא נקראת אות לכך טוב לחדול ולעשות מנהג ת"ר (גיטין לאו כתיבה היא ורמינהו עבד היוצא בכתב שעל גבי טבלא ופנקס יצא לחרות ומשני הא דחק תוכות הא דחק יריכות כי חק תוך האו' וחוצה לה ונשאר האו' בולטת מאיליה פסול דהא לא עשה שום מעשה מגוף האות אבל חקק ירכו' האותיות שעשה מעשה בגופן כשר: L

קפו מתוך שמעתא דהא אומר מורי רבינו הכותב גט ופעמים שנפלה טפת דיו מן הקולמוס בתוך חלל אחת מן האותיות שבכתב או בתוך חלל בי"ת ועשה פ"א או בתוך חלל אחרת שאין עתה שמה עליה ואחרי כן מחק הטפה

מתוך האות זה ע"י מחיקת תוכו לעשות מ"ם פה אל משך התחתו הבונה (שבת ק"ג) וכתבתם שלא י דאיכא תנא הה דפסיל ומוחק ה' תוכות ופסול. וכ האלה או טפת או המ' פתוח לעשות ולכתוב תאמר הלא כי ד כתיבה להתחייב הבונה נטלו לג זיינין חייב. י מחשבת תליא כ לעשות אותיות רק שעל ידו המשכן שהיו עו בן זוגו לא היו נעשו' האותיות צריך שיכתוב נעשות מאיליהן לאחר שתיקנה א

קיו הכותב ג נקרא אגרת ומני ושלא יהו האותי תוך הגליון. כך הקדמונים ושלא המחק וצריך לכ לכל אדם אע' הקדמונים מ"מ כ

ספר התרומה

הינו כיון ארמ"סא נ"ח
ק"ח התרומה

בזמן הזה נמשך
ומה יזכר לזמן
: יפקר למערכת
שלם לעולם וסם
: היל' לון קורין
: ועוד להודעו
נמשך מגלה
לנו נכון כחשבון
שאלו בו קדושת
או נבדלנו: אבל
על מיתה אפי
ק להתלמד נה
תורה או שמים
אל דמול' היל
התלמד נה אם
יהיה לומר
ד: כיו' השמנו
ז ועין לרבה
כספ' דיומה
עטלה של הכ
ש"ח כותבין
כותבין והיה
"ז' כותבין
סע ע"כ הינו
ז' ככל אפטר
עמו להשלים
פ' כ"ג לומה
כלה של אב
ובו כתיבון
ונתם שיתב
ש: דמהל' (דף
תדבק חם
הודה אומר
למן כותבין
כמי עלמו
כין לעלמו
שה כתיבין
מלמד ע"פ
לכ"ט

מעות
ז כתב
ה תורה
ז ואין
בשימה
זין כל
יא

זו כתיב
לן כפול
זלא א"כ
זלא ולא
ש"ה הא
ז' רבתי:
ז ואפטר
ז ה"כ
ז' כותבין
ז' הודה
ז' הא
ז' חופות
ז' אפול
ז' אב
ז' חוש
ז' ש' ש' א'
ז' מ"ר
ז' מ"ר
ז' מ"ר

רצ"ע ומעשה וכו' ועוד דרבי פלג עליהו כמו שכתבנו בסמוך. ועוד דקתה גרימיה דלמקן
הכחוש בסמוך ללא כתיבה ופסק כ"ט ממש דרבי קמי' תוסיף דלמך דמעשה וכו' והבינו
למטין מתי' מדובקים בלחך והכשרתו ומעשה רב. ועוד דמטין סתמה חסם הוהיה לדבק
מתי' בלחך מדבק. ומ"ש ומתו וכי' כתיבה ס' כן דומה לחומה של חונק ד' שיעין וכן
כין לו נפול ונפול ונפול של י"ב ג' שיעין כ'
היל' גירמק ספריו אלל גירמק רבינו וכן
ניח' ונביא ג' שיעין וכן נכנסה של י"ב וכן היל'
גירמק חסור. ומ"ש שם על לחמון חוקר היל'
ס' כסף כתיבה זו ומתים מלמטה ומתחיל
מלמטה שם על לחמון חוקר:
ויסודין של נביאים וכו' על דברי הרמב"ם.
כתיבה ס' שנגמרה שפ' על פי
השגת קדוש לל נביאים סתמיים לא להו' המוס
למטה ממקומו משום דלדידי דדומי מירמס וכין
סכתויה כתי' נוספיה דמי ורביה ומלכ' דהוי
פוק נביאים משוי' ליה בדכריהו וכן קימה לע"פ
קדוש לחוקל' כין מלכ' סתמה מורכבה ורביה
כולה חורבנה ויחוקל' רביה חורבנה ורביה
נממה וישיב כולה נממה סתמין חורבנה
למורכבה ונממה לחממה:

פרק שמיני

א פרשה פתחה יש לה שתי צורות. אם גמר באמצע
השיטה מניח שאר השיטה פנוי (ל) ומתחיל
הפרשה שהיא פתוחה מתחלת השיטה השנייה. במה
דברים אמורים שנשאר מן השיטה ריוח כשעוד השע
אותיות. אבל אם לא נשאר אלא מעט או אם גמר בסוף
השיטה מניח שיטה שנייה בלא כתב "ומתחיל הפרשה
הפתוחה מתחלת שיטה השלישית: ב פרשה סתומה ריוח
לה שלש צורות. אם גמר באמצע השיטה מניח ריוח
כשעוד ומתחיל לכתוב בסוף השיטה חיבה אחת
מתחלת הפרשה שהיא סתומה כדי שיוצא הריוח באמצע.
ואם לא נשאר מן השיטה כדי להניח הריוח כשעוד

דעת רבינו שכתב אפילו כהנן על גי'י. וה"ל כי אחרון כתיבין לא כתיב לשמענו ומכ"ט
רבינו פ"ח מהלכות אל' וס' מטעם דלמחר לכתוב ד' חיות בלל שינועו ל'ן לפרטע ו"ל
דמחם ה"ק דמטעם קדושת כתיבין ל'תי' ל'ן
ככל שיהיה רשאי הוא שכתב"ס כפי"ה אלל אה"כ שאלו כותב יומר מ' חיות כתיבה אחת ל'ן ל'ן ל'ן
לפרטע ללא גרע מחמת ש'לום דנני לפרטע
כדמטעם כדמטעם. ו"ל מ'ן ח"ק נע"ל. וכמה ה"ל ל'ן
כ'ם הרמב"ן ו"ל ל' ד' לחתבין ל'ן
כדמטה לחיות אלל עמד כתיבה ל'ן
שינועו ועל זה מקומו שלם למעטעם כדמטעם: כ"ך
זה שיש בו תורה וכו':

פ"ח א פרשה פתוחה וכו' עד פרשה
סתומה
מאמצע שיטה לקולם. כדכתיב למור יורה דעת
נמתי בלחך מתי'ן חופה רבינו דמחם אלל
היולה לעמוד עליו תיין ס':

ג ספר שאינו פתוח וכו' אבל אם בעה
כתיבה הפרשיות וכתב פתוחה
סתומה וכו'. מ'ן הכונה כתיבה (ק"ג כ')
מ'טה פתוחה לא יעשה פתוחה סתומה לא
יעשה פתוחה כתיבה כתיבה או שכתב הסידרה
כיוול' כה ה"ל ו'לנו ומטעם דלף לפתוחה
ששאלה סתומה או סתומה ששאלה סתומה קל'
וכן מפורש במסכת סופרים ומקדמינו יגון מטעם

דלים ליה מתקומה ל"י משום דמיקונו דחוק י'
היה ל'ן לחוק הריבה לפני ולמתי'ן ושמל
וזמן לו ס' וגם ה"ל ל'ן
ריוח ענין פרסה לפרשה משה' לחמון דל'ן לו
מקומו כגון כתיב"ט כדמטעם ל'ן עט' לרבי
רבינו וכתי' שדמטעם ח"ה הקסה על דברי רבינו
וממה עליו למה לא יתכן דלמ"ג דקדמינו יגון א'
כחונה שאלו ל' מקום אלל יגון עד שיתקן. וכתי'
היכ"ט להעמיד דברי רבינו ל'י ש'לחם וכונם
כסוי'ת הגמרה וכתב דלף לעט' רבינו אלל עמד
ומיקונו שהיה כתי':

ספר

ולכתוב בסוף השיטה חיבה אחת ויניח מעט ריוח מראש שיטה שנייה
מאמצע שיטה שנייה. ואם גמר בסוף השיטה מניח מתחלת שיטה שנייה כשעוד הריוח ומתחיל לכתוב הסתומה
מאמצע השיטה. נמצאת אומר שפרשה פתוחה תחלתה בתחלת השיטה לעולם ופרשה סתומה תחלתה מאמצע השיטה
לעולם: ג ספר שאינו מוגה כמלא או חסר אפשר לחקונו ולהגיונו כמו שבארנו. אבל אם סתומה פתוחה וכתב
פתוחה סתומה או סתומה פתוחה או שהפסק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה או שכתב כדרכו ולא הפסיק בריוח
במקום הפרשה או ששינה צורת השורות הרי זה פסול ואין לו תקנה אלא למלך את כל הדף שבעה בו: ד ולפי
שראויה שיבוש גדול בכל הספרים שראויה בדברים אלו. וכן בעלי המסורה שכותבין ומחברין להודיע הפתוחות
והסתומות וחקקים בדברים אלו במחלוקת הספרים שסומכין עליהם. ראויה לכתוב הנה כל פרשיות התורה הסתומות
והפתוחות בצורה השירות כדי לתקן עליהם כל הספרים ולהניח מהם. וספר שסמכנו עליו בדברים אלו הוא הספר הודיע
במצרים שהוא כולל ארבעה ועשרים ספרים שהיה בישראל מכתבה שנים להניח ממנו הספרים ועליו הוי הכל סומכה
לפי שהגיהו בו אשר ודקדק בו שנים הרבה והגיהו פעמים רבות כמו שהעתיקו ועליו סמכתי בספר התורה שכתבתי בהלכתו:
והי

א טור י"ד ס' ר"ט מ"ג עט' כ"ה: ב טור ס' ס' ר"ג: ג טור ס' ר"ג מ"ג ס':

הנהגות מיימיות

דאמרו לכתוב שלש תבות בלא שינועם כדמטעם בתר הכי דאמרו כי דאמרו כתיב סתומה וכתב
כולא פרשתא ורבינו שמהי כתב סתומה סתומה וכתב עוד דבחיבת דקה לעל דרבינו
מש"י'ן א' חישט' בו כין שאינו כתיבה נגייה. ולשונו דאה כתיבה ואחרת ששאלה שוב
ראויה כי מ"ס י' כ'ן כעמיר שח"ר רבינו המחבר פסק ג'כ רבי' יחוק בסוף פ"ז מהל'
יבום והלכות: א [ב] וכל' ל"ח שנמאם בהודו קדמינו כפתוחה כעמיר אבל בסתומה איט
מגיך חלק באמצע כי אם לכתוב שם בן שתי איותיה ואם גמר בסוף השיטה לא פירש
ובכ"ט סופרים שנתו איה הוא פרשה פתוחה כל שנתה כתיבה ששאלה שלש איותיה
סתומה כל שנתה באמצע השיטה שלש איותיה גמר כל הפרשה בסוף הדף ישיר שיטה
אחת מלמטה ואם שיר מלמטה כדי לכתוב שם בן שלש איותיה מתחיל למעלה וכתב
ר"ח כי וברייתא עמ'ר במה שהיא חולקת ופרישה פתוחה תחלתה חוקא כתיבה שמה
ואם שיר כשעורו ב' איותיה בסוף שיטה ותחילה שמה ימ' ד' ענינה. והסורה מ"ג
ר"ח כדמטעם קדמינו שכל שכתוב השיטה ע' דעה או שלשיתיה מינה שאר השיטה פני
ומתחיל לכתוב שיטה שתחתיה כגד' הנה על אה ז' הוא סתומה ומינה שאר השיטה פני
[עין במסכת הר"א"ש י"ל בפחותה וסתומה שש הלוק (ר' ג [עין שם] סימן ע"ח ונראה
ז'ל וכתב א"א כדמטעם דר"א מתיל לו חוקן כין ששעיל חוקן כשאר סתומה ויתיה
כ"ט בתוקן הפרשיות אלא שאני ידע אדך חוקן עות הפתוחות והסתומות כי היה צריך
לכתוב הרבה וכו' ע"ש]:

שנים

מגדל עון

עטעה טו. ס'ק דמ' סופרים: ד' ולפי שראויה בו ד' הכל שם מלוא שמים וספס. הכל ומהקממו
סמך'ן על ספר משה כן אלל יוסף כין למ דמתי וכו':

מזו כל כתבי כ"י עד היום וכו' ומתוך למנוע שלם וכו' עד סוף הפסק. ס"ק דענין (דף ו'):
ס"א א ב פרשה פתוחה כ"י עד לעולם. ס"ק מ"י מ"י סופרים: ג ספר שאינו כתיבה וכו' עד

ה. טור [עמוד מקנ]:
 ט. שבת ע"ה [ע"ה וכפית]
 רש"י שם ד"ה המותם:
 י. טור [שם] שם רבינו
 פרץ [הגהות סמ"ק סימן
 רפג (הראשון) אות טו]
 ומרדכי פרק ו' לשבת
 וימו [שם] והגהות
 מיימוניות [דפוס קושטא,
 שנת] פרק י' [הלכה ט, שם
 סמ"ק ה"ל] ואלו
 פוסקים [שגלי הלכות סימן
 קה י"ז] שם ה"ר יעקב
 בסקרי הרי"ד שם ע"ד, כ' ד"ה
 [הקורט];
 כ. כרימ"ה שם מ"ח
 [ע"ה]:

א מותר לרשום בצפורן. אבל כמין אומיות ודאי אסור, כמו שכתוב סעיף ד' (לבוש סעיף ה'): י שאין זה וכו'. ורש"ל [בהגהות הטור] כתב, דוקא בקלף הקשה, אבל על הנייר אסור, דמתקיים הוא. וז"ל [עמוד מקנ] אסור אפילו בקלף, וכן משמע בפסקי חוספות פרק הכונה [שבת אות ט]. משמע בגיטין דף כ' [ע"ה] שאם תוחב אומיות של כסף על גבי יבגד מקרי כתב, ע"ש, ואם כן אפשר לאסור לעשותו בשבת. כתב בהגהות מיימוניות פרק א' מספר תורה [מפילין, אות ע] הא לדיחא ציטמן ש"ו סעיף י"א כותבין בשבת, פירוש ככתב גלמות, דאינו אלא שבות (וגורו) [דגורין] י"ז על שלהם אטו שלנו, וכן משמע קתא מלשון רמ"א שם, פירוש, שאומר לעכו"ם

ב מותר לרשום בצפורן על (ט) הספר כמו שרשומין לסימן י שאין זה דבר (י) המתקיים: **ג** י"א חוב של תפירה שנפתח אסור (י"א) למותחו משום תופר: **ד** י"ב אותם (י"ב) שמהדקים הבגדים סביב ורועותיהם על ידי החוט שפותחין אותו ומתהדק אסור למתחו אלא אם כן יהיו הנקבים רחבים קצת ומתוקנים בתפירה יג (י"ג) בעיגול: **ה** י"ד מוכין שנפלו מן הכסת מותר להתוודן (י"ד) אבל יד אסור ליתנם (י"ד) בתחלה בבסת:

לכתוב, דהוי שבות לשבות. ובסוף פרק ו' [אות מ] כתב דכתיבה דקה שאנו כותבין שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב, דאפילו אם האות חסר ויון לא חשיב כתב לענין שבת החמורה, כל שכן הכא, דקאמרינן בהכונה [שבת קה, קה, א] הא דבעי זיוני, עכ"ל. ומתהני, דהרמב"ם [שבת יא, ז] כתב דהכותב "בכל כתב וכל לטון חייב ואפילו משני סמיכות, ופירש המגיד משנה אפילו אינו אומיות. ידועות רק סימנין בעלמא, כגון נוגי"ן הפוכין גבי ויהי נכסוע [במדבר י, לה"ו], עכ"ל. והא דבעי זיוני היינו ככתב אשורית, דכל זמן שלא ויינן לא נגמרה מלאכתה, ואפשר דכתיבה דקה כיון פטור כיון שהוא נלקח מכתב אשורית, אבל ככתב עכו"ם כיון שהוא כתב שלהן, למה לא יחשיב. וכן כתב הרב ז"ל באה"ע סימן קכ"ו [עמוד סה מ"ה] ולענין גמ, גם בחוספות בגיטין דף ח' [ע"ה ד"ה א"ע] וסוף פרק מרובה [ע"ה קמ"א פ, ז ד"ה אומר] איחא י"ב בהדיא דהוי דלורייתא. וואפשר דפליג על הרמב"ם. ועיין בשלטי הגבורים [שבת ה, ז אות א] בענין הזיונין שהאריך ל"א חוב וכו'. מחט שנמתקמה אפילו מעט אסור לפוטטה (ספר הזכרונות דף י"ו וכו' ט פ"א מלאכת המכה בפטיש, כנסת הגדולה סימן ש"ב הג"ה. ועיין סימן תק"ט סעיף ב). והתוס' שתי תפירות וקשר, או שלש [ע"ה א"ע] שלא קשר, חייב [רמב"ם שבת ג, ט]. וכשקשר חייב נמי משום קושר (ה"ר"ע ברענוורא שנת פ"ו משנה ב ד"ה והתוס'). והקורע על מנת לתפור חייב [רמב"ם שם הלכה ז]: י"ב אותם שמהדקים וכו'. ואם נמלך לפעמים להניחם כן לעולם, אסור להדקן בשבת: יג בעיגול. ואו אפילו החוט תחוב במחט נקובה שרי [שגלי הלכות סימן קה]: יד אסור ליתנם. דהשתא עמיד ליה מנא (רש"י שבת ממ, א ד"ה נחמתי). ורמב"ם [שבת כג, ג] כתב גזירה שמא יתפור, עיין מה שכתבתי סימן ש"ו סעיף ב' [פ"ק ז]:

מקומות הוה כל אחד סימן לדבר מיוחד, על כן מותר אפילו מדרבנן. ופשוט דהרשמה היא אסורה אם רושם אומיות, דהא כותב (אמרן) [אסור] י"ז אפילו בדבר שאין מתקיים. וכתב רש"ל [בהגהות הטור] ח"ל, וממ"ק אסור לרשום על הספר, ושמעתי מחכמי אחד שהיה מכריע בנייהם ואמר שזה בקלף הקשה חוה בנייר הרך, וקצרה נכונה היא, עכ"ל. ותולק זה שמעתי ג"כ מאחי הגאון מה"ר יצחק הלוי ז"ל, ממתנת שענינו רואות שהרושם שאדם עושה בצפורן על הנייר [מתקיים] י"ז אפילו לאחר כמה שנים. ובזמן הטור היו כותבין הספרים על הקלף: (ד) אב"ל אסור ליתנם כו'. דהשתא משוי ליה מנא (רש"י שבת ממ, א ד"ה נחמתי):

הגהות והערות
 [ד] תוקן ממהדקת
 א"ח"ד ח"פ:
 [ה] נוסף ממהדקת
 א"ח"ד ח"פ:
 [ו] תוקן ממהדקת פלא
 פקמ"ה, וכן הוא צהגהות
 מיימוניות שם:
 [ז] אטומה שגלי הלכות כתב
 רק דבעינן שיהיה נקבים, ולא
 הוכר שיהיו מתוקנים
 בתפירה בעיגול:
 [ח] פ"ה כפרי מחט
 דע"ה. וכדפסוקי ה"י"ע
 המזוינים [לילום מהדורה
 למעשה] הוא ב"ק כג:

שערי תשובה

(ט) הספר. עיין באר היטב. ועיין לעיל סימן ש"ו [סעיף יא בהגה] ובשריה בית אפרים חלק א"ה [סימן קז]: (יא) צטותחו. ועיין בגינת ורדים [א"ח"ה בל ג] סימן י"ז י"ח י"ט, מה שמקמטין בגד על ידי תפירת מחט ארוך או שראשה אחד עב ותוחבין פעמים ושלש ע"י שמספיק לקמט כמו תפירה, אם מקיימין אותם כן כגון בגדי נשים שמניחין כן בארגז מקומט על ידי מחט שלא תצטרך להטריח שנית, ודאי אסור לעשות כן בשבת, אך אפילו לתחוב שולי הבגדים למעלה בשעה שעוסק בעבודתו או בשעת הילוך ע"י תחיבת מחט, אף על פי שאח"כ חוזרת ושומטת המחט אין להחיר, וזלתי לדעת הר"ד יואל [הובא בפרדכי שבת דמו תנו] דמתיר בחפירה שאינו להתקיים. וחכם אחד חולק. והוא גינת ורדים [תור והשיב לו, ומטות דבריו משמע שאין להחמיר בתחיבה זו כי אם בעושה על דעת שיתקיים, ע"ש:

ופירש המגיד משנה אפילו אינו אומיות ידועות רק סימן בעלמא, כגון נוגי"ן הפוכין גבי ויהי נכסוע, עכ"ל. והא דבעי זיוני, היינו ככתב אשורית, דכל זמן שלא ויינן לא נגמרה מלאכתה, ואפשר דכתיבה דקה נמי פטור כיון שהוא נלקח מכתב אשורית, אבל ככתב עכו"ם כיון שהוא כתב שלהן, למה לא יחשיב. ועיין בשלטי הגבורים בענין הזיונין שהאריך, עכ"ל המ"א: (יא) צטותחו. מחט שנמתקמה אפילו מעט אסור לפוטטה, ספר הזכרונות, כנסת הגדולה, מ"א [פ"ק יא]. התוס' שתי תפירות וקשר, או שלש א"ע"פ שלא קשר, חייב [בשקשר, חייב נמי משום קושר, ה"ר"ע ברענוורא. והקורע על מנת לתפור חייב, מ"א [שם]: (יב) שמהדקים. ואם נמלך לפעמים להניחם כן לעולם, אסור להדקן בשבת: יג בעיגול. ואו אפילו החוט תחוב במחט נקובה שרי [שגלי הלכות סימן קה]: יד אסור ליתנם. דהשתא עמיד ליה מנא (רש"י שבת ממ, א ד"ה נחמתי). ורמב"ם [שבת כג, ג] כתב גזירה שמא יתפור, עיין מה שכתבתי סימן ש"ו סעיף ב' [פ"ק ז]:

(ט) הספר. וכתב הלבוש, אבל כמין אומיות ודאי אסור, כמו שכתוב סעיף ד', [מ"א ס"ק ט]: (י) המתקיים. ורש"ל כתב, דוקא בקלף הקשה, דבזמן הטור היו כותבין הספרים על הקלף. אבל על הנייר אסור, דמתקיים הוא, [מ"א ס"ק י], וכן דעת ה"י"ו [מ"א ס"ק ד], ע"ש. וז"ל אסור אפילו בקלף, [מ"א [שם]. משמע בגיטין דף כ' שאם תוחב אומיות של כסף על גבי בגד מקרי כתב, ע"ש, וא"כ אפשר לאסור לעשותו בשבת. כתב בהגהות מיימוניות פרק א' מספר תורה, הא לדיחא ציטמן ש"ו סעיף י"א כותבין בשבת, פירוש ככתב גלמות, דאינו אלא שבות [וגורו] [דגורין] על שלהם אטו שלנו, וכן משמע קתא מלשון רמ"א שם, פירוש, שאומר לעכו"ם לכתוב, דהוי שבות לשבות. ובסוף פרק ו' כתב דכתיבה דקה שאנו כותבין שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב, עכ"ל. וכתב המ"א [שם], ומתהני, דהא הרמב"ם כתב דהכותב בכל כתב וכל לטון חייב ואפילו משני סמיכות, ופירש המגיד משנה אפילו אינו אומיות ידועות רק סימן בעלמא, כגון נוגי"ן הפוכין גבי ויהי נכסוע, עכ"ל. והא דבעי זיוני, היינו ככתב אשורית, דכל זמן שלא ויינן לא נגמרה מלאכתה, ואפשר דכתיבה דקה נמי פטור כיון שהוא נלקח מכתב אשורית, אבל ככתב עכו"ם כיון שהוא כתב שלהן, למה לא יחשיב. ועיין בשלטי הגבורים בענין הזיונין שהאריך, עכ"ל המ"א: (יא) צטותחו. מחט שנמתקמה אפילו מעט אסור לפוטטה, ספר הזכרונות, כנסת הגדולה, מ"א [פ"ק יא]. התוס' שתי תפירות וקשר, או שלש א"ע"פ שלא קשר, חייב [בשקשר, חייב נמי משום קושר, ה"ר"ע ברענוורא. והקורע על מנת לתפור חייב, מ"א [שם]: (יב) שמהדקים. ואם נמלך לפעמים להניחם כן לעולם, אסור להדקן בשבת: יג בעיגול. ואו אפילו החוט תחוב במחט נקובה שרי [שגלי הלכות סימן קה]: יד אסור ליתנם. דהשתא עמיד ליה מנא (רש"י שבת ממ, א ד"ה נחמתי). ורמב"ם [שבת כג, ג] כתב גזירה שמא יתפור, עיין מה שכתבתי סימן ש"ו סעיף ב' [פ"ק ז]:

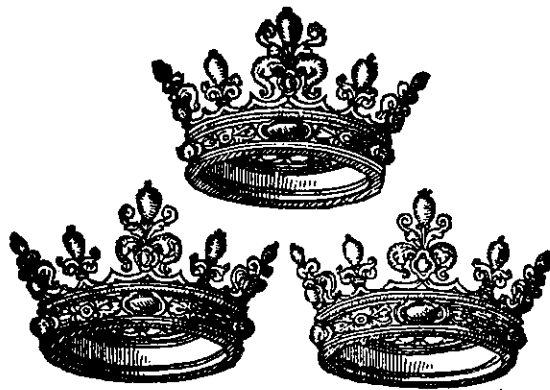
מכתוב פכיתא
 גינתא - מחט ארוך גלתי
 חנוך רובלין

ספר תולדות

אדם וחוה חכרו החכם הגדול רבינו ירוחם
בר משולם זצל מארץ פרוכינצה

נדפס במקום הסדר מכינסקון מיס אליניו ברנדון בן הארון מכינסקון מיס פיורו ברנדון

הכס העצמי אלפים ושלש מאות ושלש עשרה לכרואת עולם בטקס מיוחדת לאדוכנו סדוכום פראנסיסקון דורכא ירם ליק

בניציאה

דלתיקון 177

נתיב רביעי

הרקרביעי

רח

אף על פי שמותר מדין התלמוד ובדיו קטנים כתוב בירושלמי
 שמותר לבסוף דכמו שאין לו אלא חלו אחד דמי כחול המועד
 אסור לכתוב ואפילו להטעם בספר העזרה פי שהוא ספר תורה
 שהיה גדול קורא בו היה אכל כותבין קרושי נשים פי שכותב לה
 בשטר הרי את מקודש לי פי שמה יקראמו אחר וגטין פי שרונה
 לייקר ותשאר אשתו עבונה וסובר פי אם לא ירצה הלוח למורעו
 בלא מחילה ומפקיד המלוה וכותבין דייחוקי פי מחנות סמ
 ומתנות פי מתנת בריא פי אם לא יכתבו שמה ישכחו העדים
 ופרובולין פירו שאם לא יכתבו ישמט החוב בז' יספד ואגרות
 שום פי ששמו כ' דכסוי לזה למלוה דשמה ואמרו הלקוחו שלא
 ע"פ כ' היתה שומא ואגרות מוזן פי כגון שקבל עליו לזון את
 ית אשתו ושטרי חליטה ומיאונ' פי דשמה תנשא או תאדם מיר
 לאחר ושטרי בירורין כלומר שטרי הטענות כרי שלא יוכלו ל
 לכפור טענותיהן ובורות בית דין פי שבורו לברותאזו להלקות
 ואגרות של רשות פר' פי טוי שלטנות וזמ אגרות של שאלת שלום
 וכן בירושלמי וזמ אגרות שנותן ראש גולה רשות למומחה לדין
 ושטרי פסיקת כלומר שכותבין שטר ממה שפוסק לתת אבי החתן
 או אבי הכלה עם כנו או עם בתו ואין כותבי שטרי חוב ואם אינו
 מאמינו המלוה בלא שטר והמלוה צריך למעט לצורך המועד
 כותבין ואפילו מאמינו אם אין לסופר לאכול כותבין כדי לתת
 שכר פיעולה לסופר ואינו כותב תפלין לעצמו דחול המועד אינו
 זמן תפלין אכל כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו אפילו אם יש
 לו מה ואכל ואפילו בהרחה כותב ומוכר כלומר שיהיה לו יותר
 פריון לקנותיו וכן לצורך המועד כך פשוט במועד קטן וכן
 פירו כ' דמיורי שאין לו מה ואכל את דאפילו יש לו מוכר כדי
 פרנסתו ולכרם שלא יעשה חבילה כדי למכור בחול אח המועד
 ויש אומרים לכתוב אגרות שלום אלא אם כן ישנה בכתובה
 ואם שמע דבר חדוש ורונה לכתוב כרי שלא ישכח מותר או ל
 להעתיקו אם לא ימצא להשתיק את המועד דאין לך דבר האבד
 גדול מזה וכן כתב ר' פנח זולתי שהיה הוא מחמיר על עצמו והיה
 כותב בשמו כותב בתוספתא דמשקין כותב אדם חשוכותיו
 במועד ומחשב ביאותיו טווה הוא נצית לטלתו ומתקנו בחול
 המועד ורשית מנהג בחול המועד מותר לעשות בחול
 המועד ולטוותו כרובי בלא שום שניו כך פשוט במועד קטן
 אך נושאין כשים בחול המועד בין בתולה בין בעלה ואין עשיין
 סעודת אירוסין ולא מיכמין אבל מותר לאדם שמה יקראמו אחת
 ומחזיר גרושתו שאינה תחלה לו כך פשוט במועד קטן וכותב
 בירושלמי ומחזיר גרושתו דוקא מן הנישואין אבל מן האירוסין
 אסור שהוא תחלה לו הנידון והרשות כלומר טוחנין גרוסו
 או פולין עשוי כנגעא לצורך המועד כדי שלא יאמרו דלצורך חול
 הוא עושה כך פשוט במועד קטן אם דין דיני מאונות או
 דיני נפשות או מגד' בחול המועד כתבתיו בספר מישרים ב' ה'
 מכונה אם ינהוג כדו ברב כתבתיו כתיב' בגוש ב' א': לגדול
 פתילות בחול המועד כר' שמואל דמעשה הדיוט הוא כך כתב
 הר"ש כיצד נהג אכלו בחול המועד וכיצד קורעין בו על קרוביו
 או על ת' וביצ' מספידין בו כתבתיו כתיב' ח' ה': שבת שחל
 בחול המועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל של שבת בלומ' תפלה
 של שבת ואומר מעין המאורע בעבודה כלומר יעלה ויבא ברצה
 ואם לא אמר מחזירין אותו פי מאחר שיש בו קרבן מוסף
 ובתפלת מוסף מתפלל באמצע אחת בהרתנו מפני חטאינו
 ומתחיל בשבת כלומר כשמוזכר המוספין מוכר תחלה אנסף יום
 המנוח הזה ואחר כך מוכר מוסף יום טוב וחוחס מקדש השבת
 וישראל והואנים כך פשוט ב' ה': בחול המועד קורין ד' שלין

בתורה ואין פוחתין מהן אין מוסיפין עליה ואין מטמירין בבדיא
 ומכרכין העלין לפניו ולא חריה כך פשוט במג' לה להניח
 תפלין בחול המועד נחלקו בו השסוקים אם מי שכתב דאין ל
 להניחן כלל ביום טוב וכן נר' סבר הרמ"ם וקצת בעלי התוספ'ו
 שמניחין אותן ומהם כתבו שאין מניחין אותן וכן כתב הרמ"ם
 ויש שמניחין אותן ואין מכרכין עליהן מאחר שנחלקו בו הגדולי
 וכן כתב ר' פרץ ויש שמכרכין עליהן ויש שאין מניחין אותם כלל
 חולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל ז' ואומר מעין
 המאורע כעבודה כלומר יעלה ויבא ומוזכר יום כמו שהוא אם
 הוא בסוכות ואומר את יום חג הסוכות ואם הוא בפסח ואומר את
 יום חג המנוחות ואם לא אמרו מחזירין אותו מאחר שיש בו קרבן
 מוסף ואין אומר קדושה על הכוס כלומר שאין אומר קדוש ואומר
 יעלה ויבא בסדרת המזון כך פשוט כש' בת חול המועד מברך
 על ההלל יחיד תחלה וסוף כמו צבור אפילו בחול המועד דפסח
 שאין גומרין בו ההלל דאין הפרש בין ליחיד בין לצבור לברך על
 ההלל תחלה וסוף כך פי ר' פ' בסוה' פ' לולב הגזול בשלם הכתיב
 ת' אפ' בל' ויון שמת' ר' לכתוב בחול המועד בכתובת משק' →
 שהיא כתיבה דקה בלא שניו שהכתיבה עצמה שניו שהרי לא
 כתיבה בסיו ר' כתיבה גסה כדאמרינן בתיוקן סופרי וכתבתם
 כתיבה תמה בעי' דהיינו גסה עכ"ל

הנתיב החמישי

ענין פסח וביעור
 חמץ ודיני הנעיל
 כלי ולוישת המנה
 וההגדה וחמץ בפסח שחלקתיו לה' חלקים ועתה אכתוב לך כל
 דיניו בכל חלק מהן שבו ארזים ואלו הן
החלק הראשון
 כל חמ' שבבית במקום אחד והבדק נדון לברך קודם בדיוק בא'
 אמ"ה אק"ו על ביעור חמץ ופשיטא שאם בידך לבער שיבא
 ידי חובה לבער כ' על לא פליגי ובעל ביעור פליגי והלכתא אפילו
 על ביעור חמץ ונהגו לברך על ביעור חמץ לרבותא כמו בהמוציא
 וכמוציא זה פשוט כעם חיים וזאת הברכה מברך כל זמן שיכרוק
 אפילו שכת ולא ברך כלל י' כדאמרי' לקמן שיכול אה"כ לברוק
 מברך כל זמן שיכרוק וכן כתב הרמ"ם וכתב הרמב"ם בדרקין
 אור ל' דכלמר סמוך לאור כלומר סמוך לכניסת הלילה לא
 כהג' לברך שהחיינו בכריקת חמץ אפי' שהיא מטה הכאה מזמן
 לזמן יש מי שאומר מפני שאין בו הנאה לגוף והראש כתב כיון
 דמטה זו אינה אלא לצורך המועד לתקן ולבער החמץ שמכנין
 אוזן דרגל מידי דהוה אעושה סוכה ולולב דחיי' לברך שהחיינו
 ובמבי ליה אוזן דרגל והר"ב כתב שאומר זמן והר"ם בא' כת'
 שהיא רשותאם ירצה יאמר אותו כי יש בו טעם לאומרו כמו
 העושה סוכה ולולב ורבי פרץ כתב שאין לאומרו שאין יאמר
 שהחיינו לבער זה מן העולם יש מי שכתב שאין לברוק החמץ
 לדרב עד שיגמור הבדיקה וגם יש מי שכתב שאם שח ברביס
 שלא מעבין הבדיקה שגריך לחזור ולברך והר"ם כתב שיש לו
 ליוהר שלא ישוח בין הברכה להתחלת הבדיקה אבל מאחר ש
 שהתחיל לברוק לא חיי שיחה הפס' מידי דהוה אכילה שהשיחה
 אינה הפסק בין אכילה לאכילה לחזור ולברך המוציא וכן בישיב'
 סוכה ומיהו לכתחלה טוב ליוהר שלא יעסוק בשיחה בשלה עד
 שיגמור כל הבדיקה כדי שישיב' אל לבו לברוק ופה ואם כ' ה'
 אינו יכול לברוק וכל הברוק בכל המקומות שבבית יעמוד מבני
 ביתו אצלו בשעה שמברך דכ' מהם יברוק במקומו על סמך
 ז ב ד יי הברכה

פ' הקור' שומד

פ' קמס
מ' ליקן

פ' קמס

ס

ס

ס

פ' מ

פ' קמס

פ' י

12

ISSERLES, MOSES

שו"ת הרמ"א

לרבינו משה איסרלש זצ"ל

הוצאה חדשה ומתוקנת
המבוססת על שש ההוצאות הקודמות

עם

הקדמה, מבוא, הגהות ומפתחות

מאת

הרב ד"ר אשר זיו

עיה"ק ירושלים תובכ"א
שנת תשל"א

הנזכרים. ודמיה להא דאמרינן פרק חזקת טו: מאן דחתם אשטרא שפיר חתם ומאן דחתם אמודעא שפיר חתם.

אך בזה יש לדקדק. מאחר שראובן שיעבד עצמו נגד שמעון שחייב לו השטר השיעבוד. ובשטר השותפות כתוב איך שלוי נתנו בידו בתורת משכון להיות לו על אחריות בהפסדה בשותפות שביניהם וזה נעשה מרצון שמעון. הרי הודה שראובן אינו חייב לו ומחל לו על שטרו אף אם היה האמת שחייב לו. ואין ביד לוי שום זכות למשכן שטרו של ראובן חמיו שהרי אינו שלו ולא נכתב על שמו. ובוזה נראה שראובן יזכה בדינו ויפטר מכח טעם זה. וראיה שהודאת שמעון לגבי ראובן הוי הודאה מאחר שכתוב בשטר השותפות שקבל שטר השיעבוד בתורת משכון. מהא דאמרינן סוף פרק בתרא דכתובות טו: במשנה: העורר על השדה והוא חתום עליה בעד אדמון אומר השני גוח לי כו'. עד עשאה סימן לאחר אבד את זכותו. ופירש"י אפילו לאדמון, דכאן לא שייך למימר השני גוח לי. וא"כ ה"ה בנדון דידן, מאחר שהודה שמעון ששטר זה הוא ממושכן בידו מלוי, א"כ הודה שראובן אינו חייב לו כלום. ואפילו אם ידענו שראובן חייב לו והוא אומר שאינו חייב לו הרי ראובן פטור ממנו. וכן כתב מהר"ם והוא במרדכי פרק יש נוחלין טו: ראובן אמר לשמעון אני חייב לך מנה ושמעון אומר בודאי אינך חייב לי, שאפילו אין שמעון מוחל לו שראובן פטור אע"פ שראובן בעצמו יודע שחייב לו וכדאמרינן בגמרא כו'. א"כ ה"ה בכאן, אע"פ שראובן נתן שטר שיעבוד לשמעון ושמעון הודה שאינו חייב לו כלום מהני הודאתו. והוי כמלוה שאומר שטר שבידו אמנה הוא דאמרינן תבוא

29 מסכת בבא בתרא דף מח עמוד ב. 30 דף קט עמוד א. 31 מסכת בבא בתרא פ"ח סימן תקצ. 32 קידושין דף ח עמוד ב. 33 סנהדרין כג. ע"א. 34 בעשה צו, וז"ל: אם יש שני תלמידי חכמים בעיר אחת והאחד גדול מחבירו יכול אחד מבעלי הדינין לומר לא אדון בפני זה אלא בפני זה, אף על פי שהוא קטן ממנו מאחר שהם בעיר אחת, כדמוכח בפרק זה בורר (דף כג) גבי בי דינא דרב הונא ורב חסדא דקאמר ליה מי קמטרחא לך גלך ונדון בפני רב חסדא, אף על פי

עליו ברכה. ומאחר שראובן אינו חייב לשטר א"כ מנה אין כאן משכון אין כאן טו: דאין שום כח בשטר זה הנכתב על שם שמעון. ומשכנו. בפרט ששמעון הודה בשטר השטר שאינו חייב לו ראובן, ואיך יוכל לוי למשכן שטר שהוא עצמו מודה שאינו אלא חספא טענה אמיתית לדעתי לפטור בו את ראובן. ומה ששאלת שראובן אומר ששמעון עמו לפני יודעי דת ודין או לפני זב"א ושמיך משיב שרוצה לבוא עמו לפני סוחרים. שחייב לפי אומד דעתן, אינו צריך להשיב בזה כשיהיה פשוט שהנתבע יכול לומר לא אדון בפני ראובן אלו רק בפני אחרים הגדולים מהם, כדמצינן בפרק זה בורר לגבי בי דינא דרב הונא ורב חסדא טו: וכ"ש לדעת הסמ"ג טו: דאפילו מלפני לקטן יכול להסתלק הנתבע, כ"ש מקטן לגדול דלכ"ע מסתלק. ומה שטוען שמעון כי הסוחרים ידונו לפי אומד דעתן תואנה הוא מבקש. גם הדיינים יודעי דת ידונו לפי אומד דעתן. והוא אומדנא המוכחת. כי אומדנא המוכחת. הדין לאמתו. כמו שמצינו במעשה של שלמה עם הזונות טו: וכמו שהאריך הרא"ש בתשובתו בענין זה. ולכן אין בין הסוחרים או הדיינים אם שניהם הם בתי דיני ישראל, כי תורה אחרת לכלנו. והנתבע יכול לומר לא אדון בפני ראובן רק בפני אלו כל זמן שהם במקום אחד. והנה הנראה לי בשאלתך, ובוזה שלומכם יסגא.

לד

אשר שאלתני אם מותר לישב על תיבה שבה ספרי קודש או יש לחוש בזה משום בוי"ח הספרים.

שלא היה גדול כרב הונא. אף על פי שזאת הסוגיא אינה במסקנא מכל מקום הסברא אמת וגם ר"ת לא סתריה בפרושיו אחר המסקנא. 35 מלכים א, ג טו"כ. 36 כלל סח דין כג וז"ל: ונצא בעקבות הראשונים ונלמוד ממעשיהם. וכן בכמה מקומות הלכו החכמים הגמרא בתר אומדנא דמוכח — ודבר זה יש לו עיקר מדברי קבלה מאב לחכמים אשר צוה ליתן לה הילף החי, על כן בכל דור ודור מצווין לשבור מלתעות ע"י והמטיס עקלקלותם להוריקם בנתיב ישר.

התשובה גרסינן פרק מי שמתו טו: וסי' עמו מפשילו לפניו, מתנהג מפני הליסטים מותר לרכוב וכן פסקו הפוסקים בפרט הטור ס פי' דאמרינן במנחות פרק הקומ שיש בה ס"ת אסור לישב עליה. ה שאסור לישב על הספרים ואפילו ס"ת עליה, כ"ש על הספרים עצמן. פק ס"ת לשאר ספרים, כמו שמצינו לענין תשמיש המטה לפי דעת הרא"ש שמתו כדאיתא התם טו: ואפילו הכי נר זה אינו חלוקים, דהא קדושת ספו מעצמות מתים שדינן כס"ת לענין ו במהדכי טו: ואני רואה כי קדושת ספ מקדושת עצמות, דהרי אינו אסור לי שעצמות של מתים שם ואסור לע שיש שם ספרים אלא א"כ נותנן פלל כמו שכתב שם הרא"ש טו: מיהו יש לדקדק דלמא הואיל ו פתיכה הרי הן ברשות בפני עצמן המה מיהו נראה דאין לחלק בזה, ד פרק מי שמתו טו: לגבי תפילין אע"פ תהי' כלי אסור לשומן תחת מראי תחת מרגלותיו ולא אמרו דהכלי מ

בככות יח, א בשני לשון. 2 לב, ב. פי' סי' גה. 4 שם סימן נט מג הירושלמי שכתוב שם: "דיסקא שהיא או שהיו בה עצמות של מת הרי זה מפ הרכוב, אבל אם מתירא וצריך לרכוב על שטר לרכוב עליהן ובמסכת שמחות פירק מועד קטן סימן תתקית מביא לשון הש"ס את הירושלמי, וכן מביאם הרא"ש אצי ע"ש במעדני יו"ט אות ת' ואות א'. וע טו: יו"ד סי' רפב בסוף ד"ה "היה הולך" בשם ר"י "דשק מלא ספרים דינו כס"ת בירושלמי כי הוה אותם יחד". 5 6 ברכות כג, ב. 7 לה, ב. 8 ופי' משנה ג, ועי' ג"כ כלים פט"ו משנה הלכה ב. ועיין בט"ז יו"ד סי' רפב אות ד, על הט"ז וגם בשו"ת ברכה שם. 10 ש"כ מדגיש שספריו לא היו עמו. 11 "מתיר ייך" כותב שבשנת שט"ז היתה והיא עם משפחתו ברחו מהעיר והתנו מפני שלא היה לו מה לשלוח לאביו.

לענין לישב עליהן. וידוע כי קדושת ספרים עדיפי מתפילין, דהא אמרינן במסכת שבועות פרק שבועת הדיינים¹ לענין שבועה דאורייתא דבעינן לאנקוטי. חפצא. דלא משבעינן בתפילין אלא לתלמיד חכם כו'. וכתבו הפוסקים לענין שמוש דאם פירס טלית על גבי ארגו מיקרי כלי תוך כלי, הרי כאן דארגו אינו חשוב רק ככלי אחד אלא אם כן הארגו גדול היוצא מכלל כלי וחולק רשות לעצמה, וזה מבואר במסכת אהלות⁸ וכתבו הרמב"ם הלכות טומאת מת ע"ש⁹. מיהו כבר נתבאר דסתם ארגו גדול ואפ"ה אינו חשוב רק ככלי אחד וכמו שנתבאר וצ"ע. והנה לא אוכל לדקדק עכשיו בדבר זה באשר ספרי אין בידי¹⁰.

אמנם יש לדקדק איזה מיקרי ספרי קדש לענין זה, דאמרינן פרק כל כתבי¹¹ וכתבו הרמב"ם סוף פ' כ"ג מהלכות שבת¹², דספרים הכתובים בכל לשון או בכתב אחר אין מצילין אותן מפני הדליקה, ובחול אסור לקרות בהן אלא מניחן במקום התורף והן מתאבדין מאליהם. ואם בספרים שלנו הכתובים בכתב משיט"ה¹³ שאינו כתב אשורי אשר נכתב בספרים, יש לומר דקדושתיהו לא חמורה כ"כ. ולכן יש להחמיר בתפילין הנכתבים בכתב

התשובה גרסינן פרק מי שמתו¹: הרוכב על יס"ת עמו מפשילו לפניו, ואם היה המורה לפני הליסטים מותר לרכוב עליה כו'. ופסקו הפוסקים בפרט הטור סימן רפ"ב דאמרינן במנחות פרק הקומץ²: מטה יש בה יס"ת אסור לישב עליה. הרי מבואר אסור לישב על הספרים ואפילו על מטה יס"ת עליה, כ"ש על הספרים עצמן. ואין לחלק בין יס"ת לשאר ספרים, כמו שמצינו שחלוקים ענין השמיש המטה לפי דעת הרא"ש פרק מי שמתו כדאיתא התם³. ואפילו הכי נראה דלענין זה צ"ע חלוקים, דהא קדושת ספרים עדיפי מעצמות מתים שדינן כס"ת לענין זה כדאיתא במתכ"י⁴. ואני רואה כי קדושת ספרים גדולה מצד עצמותם, דהרי אינו אסור לשמש בבית מקדשות של מתים שם ואסור לשמש בבית שעצמות של ספרים אלא א"כ נותנן בכלי תוך פלי כמו שכתב שם הרא"ש⁵.

מיהו יש לדקדק דלמא הואיל והם נתונים בתורה הרי הן ברשות בפני עצמן וכמופסקים המן מיהו נראה דאין לחלק בזה, דהא אמרינן פרק מי שמתו⁶ לגבי תפילין אע"פ דהניחן כלי תוך כלי אסור לשומן תחת מראשותיו כ"ש תחת מרגלותיו ולא אמרו דהכלי מפסיק, וה"ה

חבר פי' למגילת אסתר בשם "מחיר יין" ושלחו לאביו בפורים. ע"י סי' נ' העי' 15. 11 שבת קטו. א. 12 הלי כו. 13 ע"י בנדוע ביהדות אה"ע סי' לא: "כעין אות ז של כתב משיטא שלנו", וכן בשו"ת חתם סופר ה"מ סי' קצה: "ועוד לא התיר אלא כתב משיטא שלנו כיון דבעי כתיבה תמה אבל כתב גלחות כתב גמור הוא", ועיין הגהה בא"ה סי' תרמה סעי' ה. אולם ר' משה שטיינשניידר במאמרו, "הרצאות על כתביו עבריים" ב"ארשת" ד' (ירושלים תשכ"ו) ע' 83 מקרב את המונח "משיט" או "מעשיט" אל המונח הספרדי "מאשק" ו"מאשקט" שפירושו מהיר ונמשך, והוא "משך" העברי. הרמב"ם כותב בתשובותיו סימן ה: "וממה שראוי לדעתו שזה הכתב ר"ל כתב אשורי הוא אשר ניתנה בו התורה ובו נכתבו לוחות הברית ולכן אסור להשתמש בו בזולת כתבי הקדש. ולעולם ישראל כך היו עושים, היו כותבים כתבים וכתב חול שלהם זולתי בכתב עברי. ולכן תמצא חרות תמיד על שקלי הקדש דברים של חול בכתב עברי. ומפני זה שנו האנדלוסיין (אלו הם הספרדיים) כתיבה שיהיה מותר להשתמש בו בדברי חול", ועיין בהכותב לעין יעקב פ"ק דמגילה. יש משערים שהכוונה

1 ברכות יח, א בשנוי לשון. 2 לב, ב. 3 ברכות ט"ז סי' נה. 4 שם סימן נט מביא את לשון ההושלמי שכתוב שם: "דיסקא שהיא מלאה ספרים ושהיו בה עצמות של מת הרי זה מפשילן לאחוריו והוכב, אבל אם מתירא וצריך לרכוב על הסוס ולרוץ מותר לרכוב עליהן ובמסכת שמחות פירשתי", ובמסכת מועד קטן סימן תתק"ח מביא לשון הש"ס שלנו ואח"כ את הירושלמי, וכן מביא הרא"ש אצלנו בסימן ז'. וע"ש במעדני יו"ט אות ת' ואת א'. ועיין ג"כ בב"י טור יו"ד סי' רפב בסוף ד"ה "היה הולך" שישנה הגהה בשם ר"י. דשק מלא ספרים דינו כס"ת לענין זה וכן פירושלמי כי השוה אותם יחד". 5 ע"י הערה 3. 6 ברכות כג, ב. 7 לח, ב. 8 פ"ח משנה א ופ"י משנה ג, ועי' ג"כ כלים פט"ו משנה א. 9 פ"ו תלכה ב. ועיין בט"ז יו"ד סי' רפב אות ד, בנקודת הכסף על הט"ז וגם בשו"ת ברכה שם. 10 עיין בס"י יז שג"כ מדגיש שספריו לא היו עמו. ובהקדמת ספרו מלח"י י"ד כותב שבשנת שט"ז היתה מגפה בקראקא והוא עם משפחתו ברחו מהעיר והתגוררו בשידלוב. מפני שלא היה לו מה לשלוח לאביו "משלוח מנות"

15

אשורי דקדושייתו¹⁴ יותר חמורה ואע"ג דהרמב"ם¹⁵ כתב דאסור לקרות בהן ואנו קורין בהם ועיקר ספרים שלנו כתובים או נדפסים בכתב שאינו אשורי והוא מטעם שאנו כותבים תורה שבעל פה כמו שפסקו הפוסקים ואיתא בגמרא¹⁶ מטעם דעת לעשות לה' הפרו תורתך¹⁷ אי"כ ה"ה בכתובה זאת. ואפשר דהראשונים ז"ל המציאו כתב אחר כדי לכתוב הדברים שבע"פ ואע"פ שלא ניתנו לכתוב אפשר דהיינו בכתב אשורי שהתורה שבכתב נכתב בה אבל בשאר כתבים אין לחוש מ"מ אפשר לומר דקדושת ספרים אלו אינו חמור כ"כ כמו קדושת תפילין ומהני בהו כלי להפסקה וצ"ע¹⁸.

לה

אשר שאלת ידידי על מה שכתבתי בשולחן ערוך סימן תפ"ח¹ בענין הלל שמברכין לקרא²

בכתב משיטה היא לכתב רש"י שהאותיות עגולות. 14 המלה "דקדושייתו" בסוגריים ובאותיות רש"י ברי"א. 15 בכל הספרים כתוב פה "דהרמב"ן" אבל נראה פשוט שצ"ל כפי שחקתי ורבינו מצטטו לעיל. 16 גיטין ס' א. 17 ע"י תהילים קיט, קכו. 18 בהוצאה ראשונה נמצאת פה הערה דלהלן בסוגריים ובאותיות רש"י שנתקתה אח"כ ביתר ההוצאות, וז"ל: "הועתק מכתב יד הגאון בעצמו". מזה יש להסיק שהרבה מהתשובות נדפסו מהעתקות ולא מהכ"י הראשון של המחבר, ולכן שגיאות רבות הנמצאות בכתבי ובמראי מקומות הן אשמת המעתיקים. בסימן ז' כותב רבינו לרש"י שחכמת ההעתקה היא גדולה וחשובה "כי כשמצאתי בדעתי שגגה בדברי מר תליתי השגגה במעתיק לשונו ודנתי מר לכף זכות, ובאמת שהיא חכמה עמוקה ליתן להעתיק ולא ידעתי עד כה".

1 סעיף א. שו"ע או"ח עם המפה נדפס עוד בחיי רבינו בשנת של"ב. במאמרי על הדפסת השלחן ערוך הוכחתי שרק חלק אורח חיים נדפס ביי רבינו ויתר החלקים נדפסו משנת של"ט עד ש"מ. 2 כן הוא בדפוס ראשון ולא "לקרות את" כפי שנמצא ביתר ההוצאות ובהגהת שלחן ערוך הג"ל, ונוסחת מהר"ם מרוטנברג המובאה בסור היא: "לקרא את ההלל". 3 לא ברור לאיזה ספר מנהגים מתכוון רבנו. בספר מנהגים לר' אברהם קלונינער רבו של המהר"ל מחלק בין ימים שגומרים בהם את ההלל לאלה שאומרים בהם רק חצי הלל. בדיני הנוכה (בדפוס רומניה תרפ"ט ע' כד) כתוב: "גומרי ההלל כל הימי ומברכין לגמור

ההלל ובמנהגים³ כתב שנהגו העם לברך לפני ההלל, וכן משמע באשירי פרק היה קורא ובמגדל עוז סוף ה' ברכות להרמב"ם⁴ בכתבי סימן תצ"ג שנהגים לקרות השירים בפסח ורות בשבועות וקהלת בסוכות והעם נהגו שלא לברך לא על מקרא מגילה על מקרא כתובים, ובמהר"ל כתב לברך מקרא מגילה.

אומר אני אשיב על האחרון ראשון. כי הוא העיקר בעיני שאלתך⁵. אמר כדברי מהר"ל כתב בעל אבודרהם⁶ וכן הקדמונים שישדו המנהגים¹⁰ וכן בהגהות מיימוניות הלכות ט"ב פ"ק ויש במסכת סופרים דאמגילת רות ומגילת קינות ומגילת שיר השירים מברך על מקרא מגילה, וכן נהג הר"ם אך שיש לאומרו ובלחש¹¹ עכ"ל. וכן כתבתי בעצמי בחיפה

את ההלל. ובדיני חול המועד פסח (שם לס' פ) מוצאים: "ואין גומרין ההלל אלא קורא אותו ב"מ מברך לקרא את ההלל". גם בספר המנהגים לרבינו אבירם מביא אותו חילוק. בסוף מנהגי שבת ור"ה וכו' ומברך לקרא את ההלל. ובמנהגי סוכות פה "ומברך לגמור את ההלל כל ט' ימים" ועיין פ"ט א"ח סימן תרמד בהלכות סוכה סעיף א' שהבי' פה "ומברכים לגמור את ההלל בין צבור בין יחיד" וכן בשאלתנו פוסק לברך לקרא את ההלל גם ב"מ שגומרים כל הלל. 4 ברכות פ"ב סימן ה' במעני יו"ט אות כ' ובדברי חמודות אות כ"א. 5 "ובמגדל עוז" עד פה בסוגריים ובאותיות רש"י והוא בהלכות ברכות פרק יא הלכה טו: ואע"פ שאי בספר ובצרפת ובאשכנז נוהגין לברך לקרא וכל גמור לגמור משום הכירא כדעת ר"ת ז"ל. 6 ע"פ ט. 7 עיין בספר מהר"ל (ווארשא תרל"ד) דף פ' הלכות תפלה בפסח: "שיר השירים קודם קריאת התורה ומברך כל אחד על מקרא מגילה". ושם ב"מ בהלכות שבועות: "מגילת רות אומרים ביום שבת אחד מברך לפנייה על מקרא מגילה". ובדף לה ב' בהל' תשעה באב: "ומברך על מקרא מגילה טרם שיתא יאכה, וכן במרדכי מאבי"ה". ובדף נג, א בהלכות לסוכות: "קהלת אומר בשבת דחו"ה ומברכין על מקרא מגילה". על אודות מהר"ל עיין לעיל סימן הערה 17. 8 עיין לעיל סימן לא הערה 9 בסדר תפילת מוסף של פסח (דפוס ווארשא. ע' 128) בד"ה "נהגו העם לקרות בחג המצות שיר השירים" וגם בחג השבועות נהגו לקרות רות — וגם בס' הלכות

הרפ"י משה אשר ממנו סדרתי השולחן ערוך לקרות במה שכתבתי והעם נהגו לברך ולא כתבתי אתם וכן נוהגין כו' הרפ"י בשאר מקומות, ופוק חזי מ' הרפ"י וכן נ"ל מכמה טעמים. א' שבמנהגים של מוהר"ר אייזק טיר א' שהתירו לא כתב כלל לברך לקרות רות וקהלת¹⁰, ובידוע כי א

הם עצמם והיו לקרות קהלת — כל זה כתב אבירם במ"ס סופרים קורא ברות ובשיר השירים ובמגילת אסתר. צריך לומר על מקרא מגילה שכתובה בכתובים. הקורא בכתבי הי לומר בא"י אמ"ה אקב"ו לקרא בכתבי ר' יהודה ב"ר יוסף אבודרהם חי בספרד מס' ה"א ב"מ כמותה שנה גמר את ספרו "חבי המגילת" שבו מכאד את החומר המגו פסחוקים כמו כן הוא מביא ומסביר את השתתפות לעצם הפירוש הוא מקדים שלשה טעמים הוא מכאד מצוות שונות ודינים חשובים והתשובה הנה לקרא בפי כל "אבודרהם" ע"י ספר זה היה הראשון שנתן ביאור מופרט לנ פסחוקי יחד עם טעמי המנהגים ולכן נתפס פלל הדורות הבאים שימש מקור נאמן לפירוש ומתקנת מנהגיה.

אבודרהם כתב עוד פירוש מיוחד לסדר ד יוסף בן יוסי ולתשעים פיוטים ליוה"כ"פ בש אפיקורס.

10 תכונה היא שאספו ליבנו וסדרו את פסחוקים מהר"א טירא בהקדמת ספר המנהגים שנתעורר לחבר ספרו זה יען כי ראה כי קהלה שלא נמצא בה ב' או ג' אנשי צמח מנהג עירם על בוריו ק"ו של ע' פסחוקים אבודרהם כתוב: "ומפני אורך ה' החת" נשתנה המנהגות בתפלות בכל המ' התפלות — ממששים כעור באפלה — וכולם בני יפ"כ — עלה בלבי לחבר זה הספר — וגם למנהגות אשר נהגו הראשונים — עד אש יצוה בספר הזה טעם למנהג בעולם — שבתלמידים של בית רבן אשר לא יעשה כו' ע' אינו רק כמעתיק מספר אל ספר וממנו תלמידו של מהר"ל סדר את ספר זה להפסד כתוב: "ואני בראותי הדור נבון במג' כל אלו למען דעת העם הדרך ילכו בה ואת ו יעשו" וכל נהרא ונהרא ופשטיה והכל כמו וכן אין מנהג המקום ידוע או יכול האדם מנהג המבוארים לפי שקול הדעת בלי טעות ותתקיים ע"ה: הנוכרי. *11 הלכות ו

ומ"ש ויש אוסרין ומפרשין וכו'. כן פירש רש"י: **ומ"ש אבל** דייסקי דא. נראה דרזונו לומר כל כתב צעלמא נקרא דייסקי והכי משמע בפרק השולח (גיטין דף ל"ו.) לכתב רש"י דייסקי שטרי שאלות ותשובות ושלומות והא דלימא בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע"ג):

אפיך דייסקא דהומנא משמע נמי דלשון דייסקי הוא כתב צעלמא ומפרש דלשם הוא כתב של הזמנה ולפי זה קצילא ליה לזה"ג דכל הכתבים אסורים מן מפסקי דרשותא וכן כתוב בהגהות מיימוני בפרק ז' בשם הלכות גדולות והשאלמות וכבר נתבאר דנהגו להקל בכל כתבים ועל ידי שינוי וכתב מהרש"ל (בציאורו לטור) וז"ל וכתבי הזמנות שנוטלין שכר נראה ט* שצריך להוציא אותן מעות לשמחה יום טוב מיד עכ"ל:

היס וכן כתבו נמוקי יוסף (י: ד"ה מהי קדושי) ורצונו ירוחם (שם לח.): **כתוב** בתשובת ריב"ש (סי' שז) בשם הר"ן (שו"ת דפו' קושטל סי' פח) כל דבר המזדמן חדיר אע"פ שכל פעם ופעם הוא דבר פרטי נראה לדרכי רבים וינהו מדתנן בריש מועד קטן ועושין בו דרכי הרבים ואמרו עלה צירושלמי (פ"א ה"ג) אלו הן דרכי הרבים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וכו' והטעם מפני שאורך הדרכי הוא להעמיד המשפט ולהנהיג דברים הללו וכן מה ששינוי ואלו כותבין במועד גיטין ושטרות וכו' כתב הרמב"ם שהטעם מפני שכל אל דרכי רבים הם ע"כ: **והוא** לכותבין קידושי נשים משמע צממא דצין שטר קידושין שכתב צו הרי את מקודשת לי צין שטרי פסיקתא שרי וכו' רצונו ירוחם (שם). וכתב סמ"ק (סי' קנ"ה ע"ג) קנה הגהות אור ז' אצל שטר כתובה שטר חוב הוא ואסור לכתבו במועד. והכי צו (סי' ס' כג ע"ג) כתב בשם ה"ר דוד בר לוי (ספר המכחם מהדור' סופר עמ' 279 ד"ה אצל) איך דמוכחי מדיוכל להחזיר גרושתו דמ שגשג ערב הרגל מותר לכתוב כתובה ולחממה בחול המועד דהא מחזיר גרושתו עבד לה כתובה (עיי' מו"ק ח: ויש לדחות דלילמא על כתובה ראשונה החזירה ויש להחיר מטעם דבר האבד שמה יאף ערעור. בהסכמת תנאיהם עכ"ל: **ומ"ש** רבינו שיש מפרשים אגרות ש"ר רשות שטרי ממשלה. כלומר כתב ציווי השלטון דרשות הוא שלטון כמו (אבות פ"א מ"י) אל תחודעם לרשות כן פירש רש"י וכו' בהגהות מיימוני (פ"ו אור ז') בשם זה"ג (ה"ל מועד מב) והשאלמות. וכתוב עוד בהגהות אצל שאר כתבים כותב שלא כדרכן וכן היה נוהג הר"מ ה"א להחמיר וכותב על ידי אומיות שטרות וחמכות עכ"ל. והתוספות (יט. ד"ה ועווה) והמרדכי (סי' חמט) כתבו לאסור לכתוב אגרות ואפילו על יהודי שהיה חפוס כתבו התוספות שהחירו דוחק לכתוב ובהגהות אשר"י (סי' כג) כתבו לכתוב מלכתוב לשלוח לחברו ליכנס מאן דשרי ומה שנהגין לכתוב אגרות צעילול איסור גמור הוא עכ"ל: **ותרומת** הדשן (מ"א סי' פו) כתב בשם אחד מהגדולים (מהר"י אור"ז עמ' 158) שמותר לכתוב לחברו על ידי שחופס הקולמוס צין האלבע והגדול ומאחר ששינה בשעת הכתיבה אינו מושג בתיקונו ומותר אע"פ שלמשלח אין ניכר ששינה (ב). כתוב עוד בתרומת הדשן (מ"א סי' פה) על ציבור המבקשים לשלוח אחר מנהיג או אחר שליח ציבור לשכרו על זמן לאחר המועד דלא שרי למיכתב אף על גב דלדרכי רבים הוא משום דלא החירו דרכי רבים שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעשה אומן (ב*). ואין דבריו מחזירין כלל דמשמע ודאי דלא חשיבא כתיבה מלאכת אומן אלא כגון כתיבת ספרים ותפילי ומזוזות אצל כתיבת אגרות ודאי מעשה הדיוט הוא וכמו שכתבתי בשם הרמב"ם והרמב"ן ז"ל וכיון שכן אפילו לדברי האוסרים לכתוב אגרות שלום במועד כל שהיא לצורך רבים שרי אפילו שלא לצורך המועד ואפילו אם כיונו מלאכתם במועד: [ה] **כתוב** בספר [תולדות אדם [וחוה] בסוף נתיב ד' (ה"ה) כלשון הזה מלאחי בגליון שמחיר רצונו חס לכתוב בחול המועד כתיבת משק"י שהיא כתיבה דקה על שינוי שהרי לא ניתנה בסיני רק כתיבה גסה טו כדאמרין (שנת קג:) בתיקון סופרים וכתבתם (דברים ו ט) כתיבה תמה צעין דהיינו גסו עכ"ל וכן כתוב בארחות חיים (ה"ל מוה"מ אור ז') ואין זה צדור צעני (ג): **ולענין** הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל והרא"ב והרמב"ן ז"ל מסכימים להחיר לכתוב אגרות שלום וירושלמי היו סייעתייהו הכי נקטינן ואפילו בלא שינוי מותר מדלא הווכר בדבריה והמרדכי (סי' חמט) כתב בפשיטות האלפסי (יא.) מתיר לכתוב כתבים בלא שינוי. ונראה דכל כתבים מותר לכתוב צין של שאלת שלי צין של פרקמטיא ואפילו אינה אבודה ולאפוקי מחילוקי האגור (סי' תרפ"ה — ו) שהרי סתם החירו ולא חילקו וכן נהגו (ד):

שינוי וגיטין ושטרות ומתנות כתב הרמב"ם (פ"ו ה"ב) דטעמא דשרי משום דלדרכי רבים הם וכתב הרב המגיד רש"י (על הרי"ף י: סוד"ה קדושי משה) ושאר מפרשים פירשו [שהוא משום] ז' דבר האבד וכתב רש"י (שם) גיטין. שרואה ללאכת צשיירא ואם אינו כותב חשב ואת עגונה: נראה מדבריו דהא לאו הכי אסור וקשה דהא ממתינין סתמא מימניה וצודאי דכלל גוויי שרי וכן עיקר עכ"ל. ולי נראה דאפשר דרש"י נמי כלל גוויי שרי אלא דיהיב טעמא שמפני שאפשר לצוא לידי עיגון

החירו לכתוב כל גיטין: **ובא"ב** כתב הרמב"ם דטעמא דשרי מפני שהם דברים דשייכי לצית דין וכשם שמותר לדון כך מותר לכתוב בו הדברים דשייכי לצית דין והתוספות (ד"ה ואלו) כתבו דכל הני הו דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או צית דין או חלק הן למדינא

התירו לכתוב כל גיטין: **ובא"ב** כתב הרמב"ם דטעמא דשרי מפני שהם דברים דשייכי לצית דין וכשם שמותר לדון כך מותר לכתוב בו הדברים דשייכי לצית דין והתוספות (ד"ה ואלו) כתבו דכל הני הו דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או צית דין או חלק הן למדינא

דרכי משה

(ב) ובמהרי"ף (שם סי' ה) כתוב דיש לכתוב בכתב משונה כדי שידע המשלח • משום דהוי מעשה בית דין והוי כמצורך מועד עכ"ל: [ג] וכן נראה דהרי דוקא אם כתב לעם הארץ אבל אם כתב לתלמיד חכם אינו צריך שיודיעוהו דיודע בעצמו שהכותב שינה וכן כתב הכל בו (סי' ט כג סו"ע"ב) ונהגו לכתוב בשינוי והמחמיר הרי זה משובח עכ"ל: (ב*) והא דכותבין גיטין וכו':

פרישה

(ו) ויש אוסרין. רש"י וזה"ג ושאלמות, ועל ידי תפיסת הקולמוס צין אצבע החיר ועל תרומת הדשן ומהרי"ל (ה"ל מוה"מ ע"ג קנ"ה סי' ה) [הח צין] קמינה ואגודל ובענין אחר אסורין לשום [כתיבה אפילו] לכתוב צעילול:

דרישה

[ה] כתב בספר [תולדות] אדם [וחוה] נתיב ד' כלשון הזה מצאחי בגליון כתיבה שלנו הנקרא משיט"א ע"ז כתב רמ"א בסימן זה סעיף ה' ונה

מותר אע"פ שלמשלח אין ניכר ששינה (ב). כתוב עוד בתרומת הדשן (מ"א סי' פה) על ציבור המבקשים לשלוח אחר מנהיג או אחר שליח ציבור לשכרו על זמן לאחר המועד דלא שרי למיכתב אף על גב דלדרכי רבים הוא משום דלא החירו דרכי רבים שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעשה אומן (ב*). ואין דבריו מחזירין כלל דמשמע ודאי דלא חשיבא כתיבה מלאכת אומן אלא כגון כתיבת ספרים ותפילי ומזוזות אצל כתיבת אגרות ודאי מעשה הדיוט הוא וכמו שכתבתי בשם הרמב"ם והרמב"ן ז"ל וכיון שכן אפילו לדברי האוסרים לכתוב אגרות שלום במועד כל שהיא לצורך רבים שרי אפילו שלא לצורך המועד ואפילו אם כיונו מלאכתם במועד: [ה] **כתוב** בספר [תולדות אדם [וחוה] בסוף נתיב ד' (ה"ה) כלשון הזה מלאחי בגליון שמחיר רצונו חס לכתוב בחול המועד כתיבת משק"י שהיא כתיבה דקה על שינוי שהרי לא ניתנה בסיני רק כתיבה גסה טו כדאמרין (שנת קג:) בתיקון סופרים וכתבתם (דברים ו ט) כתיבה תמה צעין דהיינו גסו עכ"ל וכן כתוב בארחות חיים (ה"ל מוה"מ אור ז') ואין זה צדור צעני (ג): **ולענין** הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל והרא"ב והרמב"ן ז"ל מסכימים להחיר לכתוב אגרות שלום וירושלמי היו סייעתייהו הכי נקטינן ואפילו בלא שינוי מותר מדלא הווכר בדבריה והמרדכי (סי' חמט) כתב בפשיטות האלפסי (יא.) מתיר לכתוב כתבים בלא שינוי. ונראה דכל כתבים מותר לכתוב צין של שאלת שלי צין של פרקמטיא ואפילו אינה אבודה ולאפוקי מחילוקי האגור (סי' תרפ"ה — ו) שהרי סתם החירו ולא חילקו וכן נהגו (ד):

התירו לכתוב כל גיטין: **ובא"ב** כתב הרמב"ם דטעמא דשרי מפני שהם דברים דשייכי לצית דין וכשם שמותר לדון כך מותר לכתוב בו הדברים דשייכי לצית דין והתוספות (ד"ה ואלו) כתבו דכל הני הו דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או צית דין או חלק הן למדינא

[ה] כתב בספר [תולדות] אדם [וחוה] נתיב ד' כלשון הזה מצאחי בגליון כתיבה שלנו הנקרא משיט"א ע"ז כתב רמ"א בסימן זה סעיף ה' ונה

תקמד . (א) והוא הדין דשאר צרכי מצוה. נ"י בסוף סימן זה [ד"ה מקן] מביא דברי המוספות [מועד קטן ו, א] ד"ה דמחלין על מה שכתוב בגמרא [סס] (א) ויולין על הכלאים במועד לפי שאו נשכרין הפועלים בזול, (ב) והקשו המוספות למאן דלאמר [שם יג, א] שכן פעולה שאין לו מה יאכל אסור היאך יולין לשכור פועלים, ומירצו דשמה י"ל דהיי דמנחו המירו. וכמו נ"י על זה, ואף על גב דקיימא לן [סימן מקמד סעיף ב] כמאן דלאמר שכר פעולה מותר באין לו מה יאכל, מכל מקום יש ללמוד דהיאך לזרוך מנחה אף על פי שיש לפועל מה יאכל מותר, עכ"ל. וזה סותר מה שכתב כאן רמ"א שלשאר צרכי מצוה אסור, והוא מדברי ריב"ש [סימן כט] שכתב (נ"י) [דרי משה]. ולכאורה נראה לי למלק דדוקא מנחה עשה אף על גב שהיא מוטלת על האדם לעשותה מכל מקום יוכל לעשותה אחר המועד, וזה אסור וצחול המועד ישב בטל, אבל מה שיש אסור על האדם להיות יושב בטל כההיא דכלאים דהמקיים כלאים לוקה [שם ג, ב] ודאי שרי להשכיר פועל אפילו יש לו מה יאכל, אלא דקשה על זה ממה שכתוב בסיומן שאחר זה [סעיף א] דאין מניחין אפילו אות אחת, והא דהס' יש איסור משום אל משכן באהלך

עולה [כמוכח יט, ז ע"פ איוב יא, יד] ו. ועל כן נראה לענ"ד שאין ללמוד מדברי המוספות האלו הימור למנחה, וקושיאם נראה לענ"ד למדך דיוצאים על הכלאים הוא מצרכי רבים, שהרי משניה המנח בין שאר צרכי רבים ריש מועד קטן במשנה, וזה מותר כמו שכתוב בסעיף שאחר זה. גם המוספות לא כתבו מירוח שלהם אלא דרך שמה, אבל מדברי הטור סימן שאחר זה [עמוד קמח] מוכח דמנחה שרי, וע"ש: **(ב)** בורות ומעיינות ב"י. שני המינים יש בלוצרי רבים, האחד במעשה הדיוט מותר אפילו אין צריכים עתה במועד, השני במעשה אומן אין הימור אלא בצריך לה במועד. ובשני המינים אלו המירו אפילו כיון לעשות כן במועד, והטעם, לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הצטלה דלמי לקירח דבי שומפי, ובשעה שצטלים מתחזרים כולם ועושים ואם לא יעשו אז לא יעשו לעולם. ואף על פי שכתוב כאן אפילו אם כיונו כ"י על הימור השני, מכל מקום קאי גם על הראשון, שכן הוא ברא"ש [שם פ"א סוף ו] בהדיא ומביאו נ"י [עמוד קסד ד"ה ויאח]:

תקמה . (א) ואפילו דהגיה אות אחת. לפי שאין זה צורך המועד, ולא מיקרי צרכי רבים כיון שיש להם ספר אחר לקרות בו. ועיין מה שכתבתי בסיומן שלפני זה [ס"ק א]: **(ב)** וצורך רבים יש אסורים. הוא דעת תרומת הדשן סימן פ"ה דדין צבור המצטקים לשלוח אחר שליח לצור וצריכים (א) לכתוב בחול המועד דאסור, וראייה מביא מהא דכתוב בלור זרוע [וכך ד עמוד ספ נפסקי מהר"ם אור זרוע מועד קטן אות קח] אין מניחין אפילו אות אחת בספר [העורה] א, פירוש כשמוציאין צעורה לקרות בו ואפילו לצורך רבים, אלמא אפילו צרכי רבים אין כותבין במועד. והא דשריין לכתוב גיטי נשים ושטרותי עבדים הנזכרים בסעיף ה', צריך לומר דהיי בכלל מעשה בית דין. וספר העורה י"ל דלא היה צריך לקרות במועד בו, וכמינה מעשה אומן כדמוכח במיימון [רמב"ם יוס טו ו, יד] שכתב שהמירו לתכמים לכתוב שאילת שלום ותשבות מפני שאין אדם מקפיד על כתיבתו והרי הוא כמעשה הדיוט, משמע שאסור חכמים משום דמעשה אומן הוא, עכ"ל. וכתב נ"י [עמוד ד ד"ה ותרומת] על זה שאינו מחזור, דמשמע ודאי דלא היה כמינה מלאכת אומן אלא בספר תורה תפילין ומזוזות, אבל כמינה אגרת ודאי מעשה הדיוט הוא וכמו שכתבתי [עמוד קעז ד"ה ומ"ש] בשם הרמב"ם, עכ"ל. ואם

הכנסת שלא יבואו לידי מחלוקת, צרכי רבים הם ומותר דצרכים לישב עליהם. וכן עשו מעשה בירושלים תוב"ב כפני הרב (מהר"ם) [מהר"י] בנימין מפני האזרחים שלא היה מקום לישב, ע"ש. וכך נהגו לסדר צרכי רבים בחול המועד למנות גבאים ופרנסים, ע"ש. וכתב עוד [מהחוק כותב אות ג] בשם פרי האדמה

באר היטב
 (ג) דתקנה. אפילו כיונו מלאכת במועד, ט"ו [ס"ק ב] ע"ש. והוא הדין דמומר לעשות מריץ מעשה הדיוט שיבואו המים לעיר בהרובה. ואף על פי שהוא טורח גדול וצרכי רבים וכוון מלאכתו במועד אף על פי כן שרי, לפי שצרכי רבים אין נגמרים אלא בשעה שהם צטלים ומתחזרים כולם, ואם לא יעשו אז לא יעשו לעולם. עכ"ל (ה) וראייה מביא מהא דכתוב בלור זרוע מועד קטן אות קח] אין מניחין אפילו אות אחת בספר [העורה] א, פירוש כשמוציאין צעורה לקרות בו ואפילו לצורך רבים, אלמא אפילו צרכי רבים אין כותבין במועד. והא דשריין לכתוב גיטי נשים ושטרותי עבדים הנזכרים בסעיף ה', צריך לומר דהיי בכלל מעשה בית דין. וספר העורה י"ל דלא היה צריך לקרות במועד בו, וכמינה מעשה אומן כדמוכח במיימון [רמב"ם יוס טו ו, יד] שכתב שהמירו לתכמים לכתוב שאילת שלום ותשבות מפני שאין אדם מקפיד על כתיבתו והרי הוא כמעשה הדיוט, משמע שאסור חכמים משום דמעשה אומן הוא, עכ"ל. וכתב נ"י [עמוד ד ד"ה ותרומת] על זה שאינו מחזור, דמשמע ודאי דלא היה כמינה מלאכת אומן אלא בספר תורה תפילין ומזוזות, אבל כמינה אגרת ודאי מעשה הדיוט הוא וכמו שכתבתי [עמוד קעז ד"ה ומ"ש] בשם הרמב"ם, עכ"ל. ואם

ג בורות ב"י. והוא הדין דמומר לעשות מריץ מעשה הדיוט שיבואו המים לעיר שיטמו בהרובה. ואף על פי שהוא טורח גדול וצרכי רבים וכוון מלאכתו במועד אף על פי כן שרי, לפי שצרכי רבים אין נגמרים אלא בשעה שהם צטלים ומתחזרים כולם ואם לא יעשו עכשו לא יעשו לעולם, עכ"ל (ה) וראייה מביא מהא דכתוב בלור זרוע מועד קטן אות קח] אין מניחין אפילו אות אחת בספר [העורה] א, פירוש כשמוציאין צעורה לקרות בו ואפילו לצורך רבים, אלמא אפילו צרכי רבים אין כותבין במועד. והא דשריין לכתוב גיטי נשים ושטרותי עבדים הנזכרים בסעיף ה', צריך לומר דהיי בכלל מעשה בית דין. וספר העורה י"ל דלא היה צריך לקרות במועד בו, וכמינה מעשה אומן כדמוכח במיימון [רמב"ם יוס טו ו, יד] שכתב שהמירו לתכמים לכתוב שאילת שלום ותשבות מפני שאין אדם מקפיד על כתיבתו והרי הוא כמעשה הדיוט, משמע שאסור חכמים משום דמעשה אומן הוא, עכ"ל. וכתב נ"י [עמוד ד ד"ה ותרומת] על זה שאינו מחזור, דמשמע ודאי דלא היה כמינה מלאכת אומן אלא בספר תורה תפילין ומזוזות, אבל כמינה אגרת ודאי מעשה הדיוט הוא וכמו שכתבתי [עמוד קעז ד"ה ומ"ש] בשם הרמב"ם, עכ"ל. ואם

(א) והוא הדין דלשאר צרכי מצוה לעשות מלאכת אומן במועד:
ב (ג) ג בורות ומעיינות של רבים שנפל בהם עפר ואבנים ונתקלקלו מותר (א) לתקנם ואפילו אין רבים צריכים להם עתה כיון שאינו מעשה אומן אבל לחפור להם בורות מחדש שהוא מעשה אומן אם הרבים צריכים להם עתה מותר (ב) אפילו אם כיוונו מלאכתן במועד ואפילו בפרהסיא ובמירחא יתירא ואם אין צריכין להם עתה לא יעשו אבל בורות שיחין ומערות של יחיד אסור לחפור אותם מחדש ד ואפילו צריך להם עתה ואם היו עשויים כבר ונתקלקלו אם צריך להם עתה מותר לתקנם ואם אין צריך להם עתה אסור לתקנם (ג) אבל מותר ה (ד) להמשיך מים לתוכם ואפילו אין צריך להם עתה:
סימן תקמה
 דיני כתיבה בחול המועד. וכו' ע"פ:

א אסור לכתוב בחול המועד (א) ואפילו להגיה אות אחת בספר אסור: הגה (ב) א ולצורך (א) רבים (ב) יש אסורים כל שאינו עולה [כמוכח יט, ז ע"פ איוב יא, יד] ו. ועל כן נראה לענ"ד שאין ללמוד מדברי המוספות האלו הימור למנחה, וקושיאם נראה לענ"ד למדך דיוצאים על הכלאים הוא מצרכי רבים, שהרי משניה המנח בין שאר צרכי רבים ריש מועד קטן במשנה, וזה מותר כמו שכתוב בסעיף שאחר זה. גם המוספות לא כתבו מירוח שלהם אלא דרך שמה, אבל מדברי הטור סימן שאחר זה [עמוד קמח] מוכח דמנחה שרי, וע"ש: **(ב)** בורות ומעיינות ב"י. שני המינים יש בלוצרי רבים, האחד במעשה הדיוט מותר אפילו אין צריכים עתה במועד, השני במעשה אומן אין הימור אלא בצריך לה במועד. ובשני המינים אלו המירו אפילו כיון לעשות כן במועד, והטעם, לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הצטלה דלמי לקירח דבי שומפי, ובשעה שצטלים מתחזרים כולם ועושים ואם לא יעשו אז לא יעשו לעולם. ואף על פי שכתוב כאן אפילו אם כיונו כ"י על הימור השני, מכל מקום קאי גם על הראשון, שכן הוא ברא"ש [שם פ"א סוף ו] בהדיא ומביאו נ"י [עמוד קסד ד"ה ויאח]:

תקמה . (א) ואפילו דהגיה אות אחת. לפי שאין זה צורך המועד, ולא מיקרי צרכי רבים כיון שיש להם ספר אחר לקרות בו. ועיין מה שכתבתי בסיומן שלפני זה [ס"ק א]: **(ב)** וצורך רבים יש אסורים. הוא דעת תרומת הדשן סימן פ"ה דדין צבור המצטקים לשלוח אחר שליח לצור וצריכים (א) לכתוב בחול המועד דאסור, וראייה מביא מהא דכתוב בלור זרוע [וכך ד עמוד ספ נפסקי מהר"ם אור זרוע מועד קטן אות קח] אין מניחין אפילו אות אחת בספר [העורה] א, פירוש כשמוציאין צעורה לקרות בו ואפילו לצורך רבים, אלמא אפילו צרכי רבים אין כותבין במועד. והא דשריין לכתוב גיטי נשים ושטרותי עבדים הנזכרים בסעיף ה', צריך לומר דהיי בכלל מעשה בית דין. וספר העורה י"ל דלא היה צריך לקרות במועד בו, וכמינה מעשה אומן כדמוכח במיימון [רמב"ם יוס טו ו, יד] שכתב שהמירו לתכמים לכתוב שאילת שלום ותשבות מפני שאין אדם מקפיד על כתיבתו והרי הוא כמעשה הדיוט, משמע שאסור חכמים משום דמעשה אומן הוא, עכ"ל. וכתב נ"י [עמוד ד ד"ה ותרומת] על זה שאינו מחזור, דמשמע ודאי דלא היה כמינה מלאכת אומן אלא בספר תורה תפילין ומזוזות, אבל כמינה אגרת ודאי מעשה הדיוט הוא וכמו שכתבתי [עמוד קעז ד"ה ומ"ש] בשם הרמב"ם, עכ"ל. ואם

שערי תשובה
 הכנסת שלא יבואו לידי מחלוקת, צרכי רבים הם ומותר דצרכים לישב עליהם. וכן עשו מעשה בירושלים תוב"ב כפני הרב (מהר"ם) [מהר"י] בנימין מפני האזרחים שלא היה מקום לישב, ע"ש. וכך נהגו לסדר צרכי רבים בחול המועד למנות גבאים ופרנסים, ע"ש. וכתב עוד [מהחוק כותב אות ג] בשם פרי האדמה

ג. שם [ב א] במשנה: ג. אוקימתא דרבי יוחנן שם [ב א]: ד. הרא"ש שם פ"א סימן ו בשם הראב"ד [מהא דאיתא בירושלמי שם הלכה ב]: ה. שם והרמב"ם בפרק ח' מהלכות יום טוב [הלכה ו] ממסקנת הגמרא שם: ו. בריתא שם: ז. הסכמת הפוסקים [רי"ף שם ב, א; רמב"ם שם: רא"ש שם; נמוקי יוסף שם ד"ה ג' ממעלות]: תקמה א. משנה מועד קטן דף י"ח

ציונים דרמ"א
 ס ריב"ש סימן רכ"ז: תקמה א תרומת הדשן סימן פ"ה:

הגהות והערות
 ח בדעת רבי עקיבא. ולענין הלכה עיין כסף משנה כלאים א, ג [ד"ה ואסור לקיים] ומהרי" קוקוס [שם; וס' א]: ו אר"ש שם בגמרא איתא ק' ילאמר שלשים יום' וכפי הגרסה זו כותב ש"ס גצעת שאלו סימן נד להעיר על הטי"ו, ע"ש, וראה רש"י שנתן אף ד"ה רבא אמר דכתיב האיסור בסתם: ז עיין סימן תקמה [סעיף א בהגה]:

ח כן העמיק רמ"י [עמוד קלו סוף ד"ה ובמח], אולם לפיני כמנוד משנה הוטח אלא "ממקום רחוק" הרבה, וכן הגיה מור וקציעה בלשון ה"י:
 תקמה א תוקן מההדורא למעברא מריכ"ב:
 ב גופה צבור המהדורות מההדורא אמ"ד תקי"ד (פרופס) ע"פ הנוסח המדומה הדשן, והוא לשון המשנה [מועד קטן יז סוף ע"ב], וכן הגיה מירוש שמשון:
 ג תוקן מההדורא פרא מקמ"ה ע"פ מירוש שמשון, וכן הגיה מקור חיים ומור וקציעה, וכן פירשו לבשו ע"ד יוד אפרים:
 ד אר"ש במוספתא לא הזכיר אלו הן צרכי רבים:

מבצורת פרי צמחאן
 מוצאג מסתא ארון זרין גאלם
 גבין ירושלים

ג. כצ"י [עמוד ק"ז ד"ה וכתב] לייק מלשנה דהרמב"ם כפרק ו' מהלכות יום טוב [הלכה יג] וכן כתוב במדומת הדשן [סימן פ"ה והרומק' וסוף סימן ט"ז]:
 ג. משנה שם וכרבי יהודה:
 ד. כרייתא שם דף י"ט [ע"א] וכרבי יוס' [פסיוס] הרמב"ם יום טוב שם; מדר משנה שם בשם הגאונים, הלכות גדולות סימן כ עמוד ל"ח, ובשם ר"ן ג"ח סוף הלכות חול המועד עמוד 26:

צינונים לרמ"א

- (א) כל בו [סימן פ כ"ג, א] (ובכ"י) [לדעת הב"י]
- (ב) עמוד ק"ז ד"ה סג' [עמוד ק"ז ד"ה סג']
- (ג) דברי עצמו:
- (ד) תרומת הדשן סימן פ"ה ורוקח [סוף סימן ט']:
- (ה) בכ"י [עמוד ק"ז סוף דבור ראשון] ממשימות דבני ירוסל' (חידושי מה"ל, א):
- (ו) טור [עמוד ק"ח; רש"י מועד קטן י"ג, א ד"ה כ"ד פרנסתו; מוקי יוסף שם י"א, א ד"ה גמי' כטוב; רמב"ם ירוסל' שם]:
- (ז) סמ"א [לחון עה עמוד שטו]:

הגהות והערות

- (ח) תוקן ממעורב אמ"ד ת"פ:
- (ט) תוקן ממעורב פראג תקמ"ה ע"פ נדירות שמשון ומקור חיים. ויש לזיין דממעורב אמ"ד ת"פ הנוסף "האוקר בחול המועד", וראה די אפרים: (ז) תוקן ע"פ המור וק"לע:
- (י) תוקן ע"פ נוסח החתם סופר שבלקוטי פנר בן חיים:
- (יא) עיין משלוח וכן סימן תל אוח ב ד"ה ונהי:
- (יב) תוקן ממעורב דיהנתפארט ת"פ:
- (יג) נוסח ממעורב אמ"ד ת"פ:
- (יד) עיין סימן תקל"ט סעיף ד'; (ג"ח פ"א) [ג] יש להעיר דהקמ"א לא כתב שכן דרכו של הרמ"א, אלא כתב כמין קושיא דהיות והרמ"א חולק מדוע לא כתב "יש אומרים" אולם מלמ"ד דהקמ"א כתב דלכא ע"ש הש"ע והרמ"א לכונן ע"ש אחרות" וכן כאלו חולק

ג. בכתב שלנו שאינו מעשה אומן. "היינו משיט"א, שלכולי עלמא אינו מעשה אומן, וכן כתב הב"ח [עמוד ק"ז ד"ה וכתב]. עיין בסעיף ה' [נהגה וס"ק כ"א] ד לקרות בו בצבור. לזורך המועד הוא, ואפילו מעשה אומן שרי כמו שכתוב סימן תקמ"ד סעיף ז':

ה דהוי דבר האבד. לריך לומר לאס לא יגיה אותו לא יוכל ללמוד מתוכו והוי דבר האבד, כמו שכתוב במ"מ סימן של"ג [סעיף ה נהגה]. ומהאי טעמא (ו) מותר לכתוב ספרים: ו לעצמו. (ז) אפילו להניח אחר המועד: ו ומוודה. אפילו בלא שינוי: ח ע"י יריבו. נראה לי דלא לאשמעינן (י) דנגלגל אסור לטוות, דאושא מילמא טובא: ט או שיהיה לו. הרב צ"י סבירא ליה כמו שכתב המגיד משנה (י"א) טוב ו, [ג] דוקא כשאין לו כלל מה יאכל שרי, ורמ"א פסק כרש"י [מועד קטן י"ג, א ד"ה כ"ד], והוא ליה למומר ויש אומרים כו', אלא שדרכו בך כמו שכתב הסמ"ע במ"מ [סימן קמט ס"ק י"א; סימן קע ס"ק ג; סימן קס"ק י"ג]. ועיין מה שכתבתי (י) סימן תקמ"ב:

לזורך המועד (י) ויש מחייבין (י) ונהגו להקל ג ככתב (ז) שלנו שאינו מעשה אומן:

ב ינ"ב נראה לי שאם אין להם ספר תורה כשר לקרות בו בצבור מותר להגיהו בחול המועד כדי ד לקרות בו בצבור (ג) [וכן בספרי מקרא (ט) ותלמוד שצריך לקרות במועד מותר להגיהם במועד משום ה דהוי דבר האבד ואם אין להם ספר תורה כלל אם אפשר לכתבו כולו בחול המועד על ידי סופרים הרבה יכתבוהו דצורך המועד הוא לקרות בתורה בצבור במועד: הגה (ז) והוא הדין שאר ספרים ללמד בהם:

ג יכתב אדם תפילין ומוזות ו לעצמו (ד) ו ומוזה (ח) על (י) יריבו תבלת [הגה] (י) ונתינת לבגדו [ז] [ז] ואם אין לו מה יאכל כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו: הגה (י) או שיהיה לו הולאותיו יותר (י) צריח לשמחת יום טוב (י) ואם כתב

ירוסם סוף נמי ד להחיר משיט"א משום ט לא יתנה צמיני רק כתיבה גסה, וכתיב צ"י על זה ואין זה צבור צעני, על כן כתב רי מנד המנהג להקל בזה. ועיין בסעיף ה' [נהגה וס"ק ז': (ג) וכן בספרי מקרא כו'. דבר זה תמוה, דבשלמא ספר תורה לריך לל זה בצבור על כן לריך [להגיה] קודם הקריאה צ"ח הכנסת, אבל בשאר ספרים שלומדין בהם אפילו במועד הלא יוכל לל בהם אפילו אינם מוגהים רק יעשה רושם במקום הטעות ואחר יום טוב יתקנס. ולריך לומר שאינו מוגיה מתוך ספר אחר שהוא זה ודאי אפשר להמשיך [עד] אחר יום טוב, אלא מיירי שמגיה מתוך השכל א"ח טעות, ובה אפשר שאחר יום טוב ישכת עיין ולא ירגיש כל כך בהטעות או האין לתקנו, וזה הוה דבר האבד, כן נראה לענ"ד נכון לחלק: (ד) ומוודה ע"י יריבו. פירוש שינוי. אבל הטור [עמוד קמ"ק] ורמב"ם [יום טוב ז, יג] כתבו אפילו בלא שינוי, וכן פסק צ"י [עמוד ק"ז דבור ראשון] להלכה, ומימא שכתב כאן על יריבו דמשמע דע"י שינוי:

ערך פ"ח למהריק"ש

תקמה ט"ף ג תבלת לבגדו. אפילו כיון מלמא במועד. וכן שאר חומין של צ"ח. וראה לי דהוא הדין לתקן מקום חלימי המושין: בסוף וואם אין לו מה י וכן כדי להניח כמיעד: עשיית צ"ח ומפילין הוי פיקח' אם אסירי, דדוקא כתיבה אסור, ונקטינן קולול:

שערי תשובה

האותיות מחבור סדרם אחי ההדפסה להחזירם אל מקומם בחיבות המסודים, ע"ש. ועיין שם נ"ה וכן שכתב רכל היכא דשריא כתיבה דספר תורה ותפילין ומוזות ודאי שרי נמי כל מעשה חקונן. ועיין שם עור בספר תורה שנגמרה סמוך לרגל ולא היה [שעות] [השוח] " לחקן, וצריך לה במועד, יעשה העמודים על ידי נכרי וחפירת היריעות על ידי ישראל, דלא סגי בלאו הכי. ומוזות שצריכין במועד, עושה לה בית מעשה הירוש וקובעים גם כן. ותפילין עושה להם בחים ורצועות וקשריהם וכל צרכיהם, דבלאו הכי לא חזו מירי. ושאר ספרים כחובים או נדפטים וחסידים כריכה, לא יעשה על ידי אומן ישראל אבל עושה על ידי נכרי, ע"ש. ועיין לעיל סימן תקל"ו [ס"ק א] מה שכתבתי בשם הברכי יוסף [שם אות א] בענין הרפסת ספרים בחול המועד. ועיין בגבעת שאול סימן (צ"ו) [נו] שנמצא בספר תורה כ"ף כפופה שנחלקה לשנים והוצי' תורה אחרת, והיה לחקן במועד אף שיש להם ספר תורה אחרת, ע"ש שכתב כדברי הפנים מאירות. ושוב כתב ד"ל כיון דיש מנהג בעיר שרשות ביד לעשות לא הוי צרכי רבים, כמו שכתב המג"א [סימן תקמ" ס"ק ג], אך דמכל מקום כיון שצורך מצוה לתקן ספר שאינו מוגה, ודוקא להגיה אות שלים מעשה אומן, אבל לחקן חלקת הכ"ף למשוך על ידי מעט דיו לאו מעשה אומן הוא ושרי, ע"ש. וכן נראה ממה שכתבתי לקמן [ס"ק יג] מתשובת ר

(ב) שלנו. היינו משיט"א, מ"א [ס"ק ג]: (ג) ותלמוד. ומיירי: מסוך השכל איהו טעות, ואפשר שיכתב אחר יום טוב העיין ה"ה ולא בהטעות, וזה הוי דבר האבד, ע"י [ס"ק ג] ע"ש. ודינן האותיות ונ שרישומה יוכל להעביר עליה הקולנוס שרי לחקן. ולמפור ייעוץ ספר בעמודה אסור כי אם על ידי מי שאין לו מה יאכל, (ש"ח דב"ש מו [שייירי כנסת הגדולה] [הג"י אות ד"ה]: (ד) יריבו. אפילו בלא שינוי ס"ק ז. ונגלגל אסור, דאושא מילמא טובא, מ"א [ס"ק ט]. ועיין ט" ד': (ה) בריוח. עיין מ"א [ס"ק ט] ועיין סימן תקמ"ב [מ"א ס" ד']:

ביאור הגר"א

דמשנתנו [שם] שאוסר בספר תורה לצורך אחרים, אבל לצורך עצמו מו בתפילין, ועיין לחם משנה [שם], וכן הסכים בכ"י [עמוד ק"ז ד"ה וכתב]

צ"ע, שמביא ראייה מן הרמב"ם לאסור, ועיין בכ"י [עמוד ר ד"ה ורומת] שתפס

משבצות זהב

פרי מגדים

אשל אברהם

רמז

יד אפרים

להקל. ועיין מ"א אות ג' י"ל אין זה ברור דמשיט"א כחב הוה וחייב עליה באפשר, ומכל מקום לכולי עלמא לאו מעשה אומן הוה, וצרכי רבים מעשה הדיוט לאחור המועד שרי. מה דמשמע לשכור שליח צבור ורב ומנהיג בחול המועד שרי לכתוב מעשה אומן, לכאורה קשה סמימן תקמ"ד [סעיף א בהגה] דצרכי רבים דווקא הנאה לגוף, בנין בית הכנסת לא. ואפשר רב מורה הוראה או שליח צבור כצרכי הגוף דמי, וצ"ע * : (ג) וכן, עיין ט"ז. ועיין מ"א [ס"ק] ה' ואי"ה שם יבואר : (ד) ופוזוה. עיין ט"ז. והמ"א אות ד' אפילו בלא שינוי. ומה שכתוב על יריכו, הא בגלגל שקורין רעז"ל אסור, דמשמע קול ואוושא מילחא טובא [שם ס"ק ח]. וציצית י"ל כשצריך לו עתה במועד מותר לעצמו, ולאחרים בחנם, וחפילין לדין דמניחין בחול המועד שרי כהאי גוונא דווקא, הא לאחר המועד י"ל אסור, ועיין לבדו [סעיף ג]. והמחבר שפסק לעיל בסימן ל"א [סעיף ב] החול המועד אין מניחין, אפילו הכי פסק דכותב תפילין לעצמו, י"ל לאחר המועד הקילו משום תפילין וציצית מצוה רבה היא. ועיין מ"א [ס"ק ר] ואי"ה שם יבואר, ובאות ה' כאן [בט"ז]:

ג כתב שלנו. עיין מ"א. דיש אוקסיס סוכרים כתיבה מעשה אומן, אבל ג' כתיב כולי עלמא מודים דמעשה הדיוט, וצרכי רבים שרי כהאי גוונא. ועיין סעיף ה' אגרת שלומים נוהגין להחמיר במשיט"א ציחיד, מה שאין כן צרכי רבים. ועיין ט"ז אות (ג) [ב] ד' פקרות. עיין מ"א. אף על גב דנין ציחיד הכנסה שצריך עתה להחלל בעשרה, ויש אומרים מצוה עשה מן המורה להחלל ביום טוב ושבת מקרא קודש, אפילו הכי אוקסר הרשב"א [שור"ט ח"ד סימן שכן] דנימון תקמ"ד. [סעיף א בהגה] מעשה אומן כל שאין הגוף נטוה, צריך לומר לקרות הפקדה במועד שרי טעם, וצ"ע אפי"ה להגיה ספרים שיוכל ללמוד הטעם דהוה דבר האבד, ומשום שרי שרי אף מעשה אומן. ועיין אות ה' ואי"ה שם יבואר : דהדיו. עיין מ"א. ועיין ט"ז [ס"ק ג] פירש בענין אחר, ולכולי עלמא שרי אף מעשה אומן, ומה"ל טעמא מותר לכבוד ספרים ללמוד בהם. ועיין ט"ז אות י"ג : ו' לעצמו. עיין מ"א. להחמיר לא ספיקו [סימן ג] אוקסר להניח תפילין בחול המועד, אפילו הכי רשאי לכבוד לעצמו. ועיין ט"ז [אות ד] מה שכתבתי בזה : ז ופוזוה. עיין מ"א [ס"ק ח] על יריכו למעט גלגל, הא אין צריך שינוי. וי"ל זה דווקא שצריך במועד, ולא דמי לתפילין, או תפילין גם כן שניסח מיד אחר המועד, מה שראוי כן בציצית און כל כך סוכב גבירא. ועיין ט"ז אות ח' עמוד קט דבר שאון דלא מימא דווקא תכלה סמיקס המלוה כחכמה, ולכאורה לפי מה שכתב הר"ב [ס"ק ז]. ולכאורה לפי מה שכתב הר"ב [ס"ק ז] דאמר כל שסירחל אומר לטוות לשמן שרי, אפשר שאין צריך לעמוד על גביו מתחלה וסוף, ועיין סימן (י"ח) [י"א] [סעיף ג] וסימן ל"ב סעיף ט', יש לומר נקיט תכלה דאי אפשר ליתן לעכו"ם שיתלפס בקהל אילן, מה שאין כן לכן מה דאפשר צהימר על ידי עכו"ם יומר טוב. זה דוקא : ז א. עיין מ"א. הקשה דהר"ב חולק והיה לומר ויש אומרים, ועיין אליה רבה [ס"ק ט] :

הכמת שלמה

תקפה שיש פניה ג כוה אדם תפיל

מחצית השקל

המועד אף דהוי צורכי רבים לא הותר מעשה אומן רק מעשה הדיוט, כמבואר בסימן תקמ"ד סעיף ב' : (פ"ק ג) בכתב כו'. עיין סעיף ה' ר"ל, דמבואר אם אינו צורכי רבים לא הותר אפילו בכתב משיט"א כי אם על ידי שינוי, אבל צורכי רבים אין צריכים שינוי : (פ"ק ח) דהוי כו'. וצריך לומר דאם כו'. ר"ל, מאי דבר האבד הוא הא אפשר להמתין בהגהתו עד אחר המועד, בשלמא ספר תורה כל זמן שלא הוגה אי אפשר לקרות בה, מה שאין כן שאר ספרים הא אפשר לקרות בהם אף שהטעות עדיין אינו מוגה. ולכן פירש ט"ז [ס"ק ג] שהטעות הוא שעל פי עינו הרגיש שיש פה טעות, ואם כן שפיר הוי דבר האבד דאפשר אם ימתין עד אחר המועד ישכח ממנו ולא ירגיש בטעות ההוא, ע"ש, ומ"א פירש כגון שאי אפשר ללמוד מתוכה אם לא הוגה : ומהאי טעמא מותר לכתוב ספרים. ר"ל, מה שהתיר מ"א והוא הדין שאר ספרים ללמוד מיירי גם כן דוקא כהאי גוונא שהיה דבר האבד דאם לא יכתבם לא יהיה אפשר לו ללמוד : (פ"ק ח) על יריכו. נראה אי דבא פ"א שמשמעין כו'. ר"ל, כיון דקרימא לן ב"ש"ס [מועד קטן יט. א] דעל ירכו דהיינו על ידי שינוי, לאו דוקא אלא הדוא הדין באבן או פלך מותר וכמו שכתב גם מ"א ס"ק ז', אם כן למה העתיק הרב ב"י [בש"ס] על ירכו דמשמע דבעי שינוי והוא נגד מסקנת

הש"ס, ולזה תירץ מ"א דבא למעט על ידי גלגל, דניהו דשינוי לא בעינן ומותר על ידי אבן או פלך מכל מקום על ידי גלגל אסור דאוושא מלחא. וצריך לומר דמהאי טעמא לא נקט אבן או פלך, דאו לא הוי דיעין צריך למעט לגלגל, אלא הא דנקט פלך הוה הדין גלגל, וחדא מנייהו נקט : (פ"ק ט) או שיהיה לו. הרב ב"י סבירא ליה כו' שכתב בהגיד משנה כו'. דהא הרב ב"י [עמוד קצה ד"ה ואפשר] כתב הא דפליגי המגיד משנה עם רש"י והרא"ש, דרש"י ורא"ש [שם פ"ג סימן כז] מתיירא אפילו להרוחה משום דסבירא להו מניחים תפילין בחול המועד ואם כן מיקרי מצוה [אף על גב דאינו צריך להניחן במועד] ולכן הקילו בהם והתירו אפילו להרוחה, אבל המגיד משנה סבירא ליה דאין מניחים תפילין בחול המועד ואם כן כתיבת תפילין בחול המועד שוה לשאר מלאכה ולא מיקרי מלאכה מצוה, ולכן לא התיר כי אם באין לו מה יאכל כמו בשאר מלאכה. ואם כן כיון דהרב ב"י לעיל בסימן ל"א [סעיף ב] פסק דאסור להניח תפילין בחול המועד, אם כן על כרחך סבירא ליה כהמגיד משנה דלא הותר כי אם באין לו מה יאכל, אבל רמ"א דמתיר אפילו להרוחה, דאזיל לשטתיה דפסק לעיל סימן ל"א [שם] כאמא דאמר מניחין תפילין בחול המועד, לכן פסק כרש"י והרא"ש דאפילו להרוחה שרי :

צבוי שרד

(א) ט"ז פ"ב אינו מובן פ"י. סלקא דעמיה דהט"ז דמה שכתב רמ"א נהגו להקל בו' לא קאי אצורכי רבים דוקא, אלא גם אצרכי המסגר, ומשמע ליה להט"ז הוי כיון דהייב רמב"ם טעמא להחיר שאלה שלום מפני שהוא מעשה הדיוט, וכמיהה דספר מורה שפקרו היב טעמא משום שהוא מעשה אומן, אם כן כיון דכתיב רמ"א שאינו מעשה אומן שרי גם לימדי, אלא דקשה דאף נהדיע לא הותר לימדי אלא לנוכח המועד כמבואר בסימן הקודם, ואם כן לצרכי הרמב"ם נשאלת שלום דהייב טעם היתיר משום שהוא מעשה הדיוט צריך לומר דמיירי לנוכח המועד, וכן כתב רמב"ם [עמוד קט ד"ה ונהגה], ונפקעף זה הא מיירי שאינו צורך המועד, ולא כתב דין צורך המועד אלא בנפקעף כ', לכן העיקר כמסקנת הט"ז, וק"ל. ולכן

הקשה אהיה קאי רמ"א ז"ל, ומסיק ללא קאי רמ"א אצרכי המסגר אלא אצרכי צורכי רבים דאיידי צוה רמ"א : (א) שם משיט"א שדרי פ"א ניהנה בציני. חסר לשון וכו' ז"ל, דהייב הכ"י הביא בשם ה"ר ירוסם להחיר משיט"א משום שלא ימנה נסיון רק בחמיה גסה, וכתיב ב"י על זה כו' : (א) מביא סק"ה מותר לכתוב. היינו דצרכי רמ"א כאן : (ב) שם ב"י אפילו להניחן אחר המועד. דהייב המסגר סבירא ליה דלא צריך להניח תפילין בחול המועד לעיל סימן ל"א [סעיף ג] ואפילו הכי מותר לכבוד לעצמו. משום דלעלמא לא אסרו מו"ל דבר זה : (ג) שם סק"ה דבג"צ אסור. כתב כך למרן קוסימ הט"ז ס"ק ד' : (ד) שם סק"ה סימן תקמ"ב, כ"ל י"ז ועיין שם בגמ"א :

גליון מדרש"א

תקפה [א] וש"פ סעיף ג ואם אין לו מה יאכל. כתב רמב"ם [עמוד קט ד"ה ואפשר] דמשום הכי לא סבירא ליה לרמב"ם [יום טוב ויג] כרש"י [מועד קטן יט. א ד"ה מי פתחתי] וכדעת הגהם ש"ע [שם], משום דקבירא ליה דאסור להניח תפילין בחול המועד, אם כן אין להחיר כתיבתו יומר מנמלכסה

אחרים אונסא כמאן דעני ואם כן יחיד דעל הלא מעט אינו עובד דהוי אונס, על פנים קיוס המתוה ליכא, זו כן אכתי יחיה האיס להאיקור שבות, דעל כל פי קיוס המתוה ליכא, אף גדל דאונסא כמאן דלא עבד ו דוקא כמה שמיני לעשותו ו אפשר לפטור ממנו כג אוקס, כגון המס דהנהגה עי לעשות כן וכן דלויי נפטר ו מעשה, אבל כמה שאין הכי לו יחול לפטור ממנו כוה ו

אוצר מפרשים

ספר תורת אדם, טעו הטועים ויחסו להרמב"ן, וליחא, אלא צ"ל בספר תולדות אדם וחוה [סימן] [סוף] נתיב ד', ע"ש, ופליגי עליו הבי"י [שם] וררכי משה סימן זה [אות ג] :

ספר תורת אדם, טעו הטועים ויחסו להרמב"ן, וליחא, אלא צ"ל בספר תולדות אדם וחוה [סימן] [סוף] נתיב ד', ע"ש, ופליגי עליו הבי"י [שם] וררכי משה סימן זה [אות ג] :

מ. כ"י [עמוד ר"ה וענין] מנהל להחזירו [מ] קמס [ומן נהגן]:
 ט. משנה ט:
 י. כפירות ש"י שם יר"ה או שאלן]:
 כ. מרדכי [שם רמו חמטן] בשם הר"ף [שם; כ"י שם מסמימה הר"ף והרא"ש והרמב"ם ה"ל]:
 ל. טור [עמוד ר"ה] בשם ריב"ף [הגהות אשרי שם; חופטת שם י"ט, ה"ד וטוהו; מרדכי שם; הגהות מיימוניות דפוס קושטא שם י"ג, י"ג בשם סמ"ק סימן קל"ה הגה אות [?]:
 מ. משנת הר"ש כלל כ"ג [סימן ט; כלל ד סוף סימן [?]:
 נ. טור [סוף עמוד ר"ה] בשם אביו הר"ש [?]:

כ שאינה אבודה. אבל על דבר האבד מותר בלא שינוי כמו שכמו ריש סימן תקל"ו: בא ונהגו להחזיר בשנות אפילו בו, כל"ל, וכן הוא בדרכי משה [סוף אות ג]. והשינוי הוא שכתבין באלכסון, ואף על גב דלא מקרי שינוי אלא כשגוף האומיות שזורים, מכל מקום כיון שמדינה מותר לכתוב אגרות שלום בלא שינוי כמו שכח הרב כ"י [סוף עמוד ר] אלא שנהגו לשנות, די בשינוי זה. אבל כתבין האסורים לכתוב אסורים אפילו באלכסון, עכ"ל דרכי משה [אות ד]. וצ"ס [עמוד ק"ז ד"ה ואיכא; עמוד קט"ז ד"ה מותר] כתב דמשיט"א לא מקרי כתב כלל, וכן כתב האגודה [מועד קטן סימן ל"ח], וכן כתב הב"י [עמוד ר ד"ה כתוב בספר] בשם רבינו ירוחם [סוף נתיב ד] וארסות חיים [הלכות חולו של מועד אות ו] ור"מ [הובא] בארסות חיים שם, ועיין מה שכתבתי סימן ש"מ סעיף ה' [ס"ק י], ואפשר דמטעם זה נהגו להקל בכל הכתבים ויש להם על מי שסמכו. וקצת נהגין לעשות שורה העליונה עקומה: כב שטרי חוב במועד. לכאורה נראה דאם נתן לו המעות מותר לכתוב ד"ש לחוש שמה ימותו העדים, ללא גרע משטרי מתנות כמו שכתב סעיף ה' [ס"ק י]:

שלום שאדם שולח לחבירו [ס"ט] ואפילו על דבר פרקמטיא כ שאינה אבודה: הגה [ס"ט] ויש אסורים בשאלת שלום בא [ס"ט] ונהגו [ס"ט] להחזיר אפילו בכתובה שלנו שהיא כתיבה משיט"א:
 ו אין כותבין כב [ס"ט] שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו מלוה ללוה כג [ס"ט] [והלוה כריך למעות] י"ח או שאין לו לסופר מה יאכל הרי זה יכתוב: הגה [ס"ט] ומותר לכתוב [יא] כד שטר מכירה במועד [כ"ט] אבל אין לכתוב שטר [ס"ט] אריסות וקבלנות שקבלו קודם המועד:
 ז כל הדברים שיותר לכתוב אפילו בלא שינוי מותר וכל מה שאסור לכתוב [י"ב] אפילו על ידי שינוי [י"ב] אסור: הגה כה [כ"ט] ובלוחות של שעה מותר לכתוב לפי שאינו כתב המתקיים:
 ח מי ששלחו לשאול ממנו שאלה ואין השליח רוצה להתעכב עד אחר המועד מותר לכותבה [כ"ז] וכן כו מותר [י"ח] להעתיקה מפני שחשוב דבר האבד:

רמ"א כאן הם תמוהים כמה שהוא מציא שנהגו להחזיר באגרת שלום, ועל פרקמטיא שממיר השו"ע לא זכר כלום, משמע דמורה צוה, וזה דלא כמאן, דמאן דמחזיר בשל שלום אסור גם צוה. גם מה שהעיד על המנהג בשל שלום הוא תמוה, דכ"י [שם] כתב דכבר נהגו להקל, ולכל הפחות היה לו לכתוב ובמדינות אלו. נהגו להחזיר, ומו, דמאן מסהיד, דלדבריה אנו רואים בכל המקומות שכותבים חול המועד כל הכריך לחדש לכתוב צפרט צפרקמטיא, ואם ראה רמ"א ממחזירין אין זה כלל על המנהג. ומה שנהגו קצת לכתוב בשורות עקומות ודאי אין להביא ראיה מזה, דזה לא מעלה ולא מוריד וכמו שכתוב בסעיף ז' דמה שאסור לכתוב אפילו על ידי שינוי אסור, ואם כן זהו פועל ריק. על כן נראה לענ"ד כיון דקיימא לן [טור ריש סימן תקל"ב] מלאכת חול המועד אינה אלא דרבנן, ומצורף לזה שכתבת משיט"א שלנו אינו מעשה אומן כלל, שפיר יש לסמוך על כ"י, צפרט שהעיד על זה שכן נהגו, והמהמיר יחזיר לעצמו והמיקל יש לו על מי לסמוך, וכן מלאמי כתוב בשם דרכי משה [סוף אות ג]

ציונים דרמ"א

ל. טור [עמוד ר] בשם הלכות גדולות [סוף סימן כ; כ"י חמטת י"ט, ג ד"ה ואגרות; הגהות מיימוניות י"ט ט"ז ו אות י בשם מהר"ם מרעוטרוב; חופטת שם י"ט, ה"ד וטוהו; מרדכי שם רמו חמטן; הגהות אשרי שם פ"ג סימן כב; מדינת הדשן סימן פו בשם דרשות מהר"ם אור וזו הלכות חול המועד סימן לה; מהרי"ל הלכות חול המועד עמוד ק"ד; כל בו סימן פ כ סוף ע"ב]:
 מ"ד דרכי משה סוף אות ז:
 י"ג טור עמוד ר"א:
 טו חופטת שם י"ט, ג ד"ה [?]:
 טז [רבינו ירוחם] [תורה האדם] [שער האבל עין האבלת עמוד קט"א, בשם חופטת שם פ"ג הלכה ג וכמה קמ"ל]:
 ס"ב כ"י [עמוד ר"ה כתב הרק"ק] בשם ארזות חיים [הלכות חולו של מועד סימן ח]:

בג וה"ה בריך צמעות. למועד, כן כתב הטור [עמוד ר]. וברבינו ירוחם [סוף נתיב ד לה, א] כתוב לנורך המועד. ובגמרא [שם] דף י"ג ע"א] בפירוש רש"י [ד"ה שאין] משמע אפילו יש לו מה יאכל רק שרצה להלות להרוחה שרי. וצ"ע למה דילג רמ"א חיבת למועד, ואפשר שמקן על הרמב"ם [יוס ט"ז ו, י] שכתב שזריך למעות במועד [ס], משמע אפילו כריך עתה למעות לדברים אחרים שרי דהוה ליה לדידיה דבר האבד. ומיהו [אם] אינו כריך עתה אלא לאחר המועד לכויל עלמא אסור. ונראה לי דאם לא ימלא אחר המועד מעות ללות מותר לכתוב, דהוה ליה דבר האבד: כד שטר בפירדה. היינו כשמכר לנורך המועד כמו שכתוב [ס"ט] סימן תקל"ט סעיף (ב') [י"ב]. אבל כשמכר קודם למועד אסור לכתוב במועד אף על פי שיש לחוש שיחזרו בהן, כמו שטרי אריסות דאסור, וכן משמע בלבוס [סעיף ו]. ולא דמי לשטרי מתנות, דהכא אף שיחזרו בהן ליכא פסידא דיכול לקנות או לקבל במקום אחר: כה ובדורות ש"ל שצורה. אפשר דהוא הדין [בלוחות שלנו]: כו מותר להעתיקה. שלא ישכחנה. והוא הדין אם למד בעצמו דבר חידוש מותר לכתבו. אבל חשבון החקופות אסור לכתוב, דאין זה מוציא מלבד כלום ולא ישכחם. אסור לתקן קונטרסים כדי לכתוב עליו אחר המועד [רוקה סימן דש, כ"י עמוד ר"ה כתב, דרכי משה סוף הסימן]. נראה כי דכל מה שמותר לכתוב מותר לעשות קולמוס ודיו לכך, כמו שכתוב ריש סימן תקל"ו ברכיבה. ועיין סימן תקמ"ז כ"י [עמוד ר] ד"ה ואלה] דרש"י [שם מ, ג ד"ה נכרת] והרמב"ם [פירוש המשניות שם פ"א משה ו] ממירין לחפור נכרת הכובסין לכנס דבר המותר, ואף ללא קיימא לן הכי, מכל מקום בחיקון הקולמוס ליכא כל כך מלאכה, והוא הדין לשרות דיו:

דהמקיל במקום שאין מנהג לא הפסיד. ורש"ל [בניאורו לטור] כתב, כותבי הזמנות וטולטין שכר נראה [שמותר לפין] שזריך להוציא אותו שכר יוס טוב לנורך יוס טוב, עכ"ל: [יא] שטר מכירה במועד. כן כתב כ"י [עמוד ר] ד"ה אין] בשם החופטת שם י"ט, ג ד"ה אין] דהא אין כותבין שטר מכירה אלא על הקרקע, ואמרינן לעיל [שם י"ט, א] אין מוכרין בחים אלא לנורך המועד, ולנורך המועד פשיטא דשרי, והוא הדין אם מכר קודם המועד ועתה רוצה לכתוב דשרי במועד דהוה נמי דבר האבד, רק אם היה לו אונס ולא היה יכול לכתוב קודם המועד, עכ"ל. מה שכתבו רק אם היה לו אונס פירושו שאין היתר רק בזהו לו אונס כו'. ונראה דגם באריסות וקבלנות שזכר רמ"א כאן לאיסור באם נעשה קודם המועד, היינו בלא אונס קודם המועד, דאם לא כן מאי שגא ממכר. ולשון רמ"א אינו מדוקדק, דמשמע דיש חילוק בין מכירה לאריסות וקבלנות, וזה ודאי אינו, אלא דרמ"א נמשך אחר לשון ספר מורת האדם [שער האבל עין האבלת עמוד קט"א] שכתב כן באריסות וקבלנות, אבל באמת בשיהם תליא מילתא אם היה אונס קודם המועד או לא, כן נראה לענ"ד פשוט: [י"ב] אפילו על ידי שינוי אסור. פירוש, שעושה שינוי בידו בשעת הכתיבה, או שעושה שורות עקומות והכתב עצמו אין בו שינוי, וזה אסור, אבל אם יש שינוי בכתב עצמו מותר, וכמו שכתב כ"י [שם ד"ה י"ט] בשם הגהות מיימוניות [דפוס קושטא שם י"ג, י"ג] בשם סמ"ק [סימן קל"ה הגה אות ד] שיש לאסור שלא לכתוב על ידי שינוי בעיגול אלא כריך לעשות בכל אות שינוי אות, דהיינו מחוכות ושצורות באמצעיות, והיו"ד יעשה אותה בעין עיגול קטן, עכ"ל. ונראה לענ"ד דהיינו דוקא בכתב גס אבל לא בכתב משיט"א, [ס"ט] וכמו שכתבתי בסמוך [ס"ק י]:

מצורת פריצאן
 הוצא שאין חיוך גאלם
 חיון יוולג

לשון הקודש ולשון ארמי ומירץ כיון דשניהם ניתנו בסמי כלשון אחד דמי ועוד כתב ישוב אחר עיי"ט. ובית יוסף האריך בהימור שאר כתבים וכתיב גימשי"ט. אבל בסדר הגט דהר"י מינץ (סי' פח) כתב על שם אור זרוע (ח"א סי' תשטו) שראב"ה כתב שיש לפסולו וכן כתב רבינו שמהה שעל זה סומכין שכתבין באגרת שלומים פסוקים צלח שרטוט כתיבה גימשי"ט שאינו כתב כהוגן וכתיב בסדר גיטין (סי' לג) סעיף ג וסוף (ג) ואני הכותב ראיתי גט גימשי"ט שזה ממשק

לידושים לפני מ"ו גדול הדור הר"ר יחזק (אסורי) [אסיר] המקוה וכעס הרבה ממדרכי הן מה"ר שמשון ז"ל עכ"ל. ונקטינן שלא ליתן גט שנכתב בגימשי"ט אלא במקום עיגון וכמדותה לי שעכשיו נחשב מנהג זה לכל הגיטין שהוצאו מסלוניק וממלרים ומימור מקומות בחוגרמה כולם נכתבין בכתיב אשורית אלא שאין נכתבין על קלפים: **כתב בית יוסף** בשם רבינו יוסף הלוי שהיה מונע מלכתוב גט בכתיב אשורית מפני שיצא לידו זלוול עכ"ל:

נכתב כתיבה אשורית מרובעת פוסלין בארצנו אבל במקום עיגון שזה מאריך רחוקה ואין שירות מנאות להביא אחר לא הייתי פוסלו עכ"ל. והרשב"א כתב בתשובה (ח"ה סי' לג) וזה לשונו ולענין כתיבת משא"ק כל כתב וכל לשון כשר צניטין ואף לכתולה ובהדיא תנינן (פו:) גט שכתבו עברית ועדיו יונית ועדיו עברית כשר ויונית לאו דוקא דהוא הדין לשאר הלשונות וכדליתא בפרק המביא תניין (יע:) האי שטרף פרסאה דחמימי עליה ישראל מגבינן ביה וכו' אי הכי מאי קא משמע לן בכל לשון כשר תנינא גט שכתבו עברית ועדיו יונית וכו' מהו דתימא הני מילי לגבי גיטין אבל בעלמא לא קמ"ל אלמא אפילו פרסי כשר ובהדיא תניא בתוספתא (גיטין פ"ו ה"י) גט שכתבו בחמשה לשונות וחממו עליו חמשה עדים בחמשה לשונות כשר ואע"פ שהרמב"ם (פ"ד ה"ח) והראב"ד גורסים פסול מכל מקום לא פסלוהו אלא בכתיב בחמשה לשונות ועדיו ביה לשונות הא באחד מהלשונות כשר עכ"ל וכיוצא בזה כתוב בתשובות (הרשב"א המיוחסות) להרמב"ן סימן קכ"ב ה. ומהר"ק כתב בשורש ע"א דברי תשובת הרשב"א. ורבינו ירוחם (נתיב ג ח"א יט:) גם כן כתב בשם תשובת הרמב"ם (פאר הדור סי' ז) שלקדושת הכתיב אשורי לא נהגו בו להשתמש בדברי חול (ג) ורבינו יוסף הלוי מנע מלכתוב הגט בכתיבה חלוייה מאד כדי שלא יהא משמע תרי לישני צניטא וחזרו הסופרים לכתוב הגט בכתיבה אשורית כספר חזרה וגם זה עיכב על ידס מפני [א] שיצא לידו זלוול והנהיג לכתוב בכתיב אחר הנקרא עברית מדכ"ד עכ"ל. **דושמעתי** שיש

מגמגמים על גט הכתוב בכתיב פרובינצאל"ל הן משום דלא מיקרי כתב ואף המחירים לכתוב בכתיב שאינו אשורי לא התירו אלא בכתיב משקי"ט שהוא הנקרא אצל הספרדים משקי"ט שהוא דומה לכתב אשורי אבל כתב פרובינצאל"ל דלא דמי לכתב אשורי והוא עצמו אינו קרוי כתב אלא שצדו ההדיוטות מלכס לכולי עלמא אין כותבין הגט בו ואם כתבו הגט פסול ואינו מחזור צעיי דהא כיון שנהגו לכתוב בכתיב פרובינצאל"ל כתבים וספרים ודאי לא גרע מכתב הגויס שגם הם כתבים הסכמיים וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב רבינו ירוחם דעד כאן לא פסל ר"י הלוי בכתיבה חלוייה מאד אלא משום דלא לישתמע תרי לישני צניטא הא לאו הכי לא הוה פסיל ליה משום שאינו כתב ואם כן כתיבה פרובינצאל"ל שאינו כתיבה חלוייה פשיטא דכותבין זו לכתולה לדברי ר"י הלוי ואפשר שזהו כתב מדכ"ד שנהיג לכתוב בו וכן מלאחי בארצות חיים (ח"ב הל' גיטין סי' א עמ' 159) שפירש מדכ"ד מש"ק. ואפילו אם כתב הגט בכתיב הנקרא מידי"א ליטר"א או מועלא"ק כשר אלא שלכתולה אין כותבין בזה כי היכי דלא לישתמע תרי לישני צניטא וכמו שעייב ה"ר יוסף הלוי מלכתוב בכתיבה חלוייה והיא הנקראת מעלא"ק כי היכי דלא לישתמע תרי לישני צניטא (ד) ונראה לי שמשקי"ט שהזכיר הרשב"א הוא פרובינצאל"ל אלא שנמקומו קורין אותו משקי"ט. **ועוד** אני אומר שאם באנו לחלק בין כתב הדומה לאשורי לשאינו דומה לו איכפא הוא דאיכא לפלוגי ולומר שאין לכתוב הגט בכתיב שדומה לאשורי כגון כתב שאנו קורין משקי"ט דכיון שהוא

דרכי משה

(ב) **משמע** בן שם דכל הכתיבה צריך להיות בכתיב אשורי וכתיבה תמה כמו בספר תורה וכן הוא בסדר גיטין שלנו (סי' טו סעיף א) שצריך ליהדר שייגע כל דבר הצריך ליגע או שלא ליגע כל דבר שאינו ראוי ליגע כספר תורה תפילין ומזוזות. וכן משמע במדרכי בהגהות גיטין (דף תרי"ח ע"ב) (סי' תסו) ועוד האריך בזה מהרא"י בתרומת הדשן סימן רל"ו ובפסקיו סימן מ"ה, וכן כתב הכלבו. ומשמע מדברי מהרא"י סימן ר"ל בתרומת הדשן ובפסקיו סימן (מ"ג) [מ"ה] דאפילו

חדושי הגהות

בדיעבד יש להחמיר אם אין אחורי הצי' והא' גן וכדומה נוגעין אע"פ שהתינוק קורא אותו יפה. ובית יוסף כתב (לקמן סעיף מו) דאם הוא בטופס פשיטא דכשר דלא גרע מאילו חסר כל האות ואף בתורף יש להכשיר בדיעבד במקום עיגון כיון דתינוק קורא אותו יפה עכ"ל דן: (ג) **ובתבתי** דבריו ביורה דעה סימן רפ"ג ט: (ד) ואי נראה דיש להחמיר אפילו בדיעבד אם לא כדרך שכתב הרא"ש בתשובה דלעיל (בב"י סוד"ה ולענין) וכן משמע סימן ל"ב (סעיף ב) בסדר גיטין שלנו:

ח' וכתב שני זיינין, רש"י חייב, ומקשה והא
 תנן פטור, ומשני לא קשיא הא [דתנן פטור,
 רש"י דבעי זיוני, הא דלא בעי זיוני עכ"ל].
 ונחלקו הראשונים בפירושא דגמרא דהיכי
 דבעי זיוני פטור, והגר"א בכיאוורו (או"ח סי' ל"ו
 ס"ג) האריך לבאר פלוגתתם, ונבאר דבריהם
 בזה על פי דבריו בתוס' ביאור.

דעת רש"י ותוס' והמרדכי בשם ריב"א

(6) רש"י מפרש וז"ל שעדיין צריכות ראשי
 הזיינין לזיינן בתגין שלהם וכו' ע"כ,
 מבואר דס"ל דכל שהאות חסר זיון לא
 מחייב עלה משום כותב בשבת, והטעם מפני
 דלא נגמר האות עדיין, ואין כאן כתב. ועל
 כרחק צ"ל לפי זה דהא דקאמר הא דלא בעי
 זיוני מיירי שעשה הזיון בעוד שהיה אות ח'
 אף שאין צריך שם זיון, ומשום הכי בסילק את
 גג הח' ונעשית צורת ב' זיינין חייב דכבר היה
 עשויה התגין עליה, וזה דוחק קצת דאמאי
 עשה זיונים אם לא היה מעיקרא רק ח', [ועי'
 מחצית השקל (סי' ט"מ ס"ק ז') בסופו שיישבו
 קצת].

וכן משמע דפירשו התוס' (סס ד"ה והתניא,
 וק"ד ע"ג ד"ה נחמין), וכן כתב המרדכי
 ריש גיטין (סי' ט"ז) בשם ריב"א, ומתוך כך
 פסק שם דגם בכתיבת גט צריך לזיין הנהו
 אותיות דבעי זיון בספר תורה, דהיינו שעטנ"ז
 ג"ץ, דכיון דחזינן הכא בגמרא דלא מחייב
 בשבת אלא אם נגמר האות עם הזיון, אלמא
 דבלא זיון לא מיקרי כתב, ע"ש.

דעת ספר התרומה

76 (3) אבל בשם ספר התרומה (סי' קי"ד) הביא
 המדרכי דחלק עליהם, וכתב
 דבכתיבת גט לא בעי זיוני, דשפיר מיקרי כתב
 אף בלא זיון, והא דקאמר בגמרא הא דבעי

זיוני הא דלא בעי זיוני, הכי קאמר הא דבעי
 זיוני היינו בספר תורה או במקום אחר שנתכוון
 לכתוב כמשפט צורת אותיות הנכתבים בספר
 תורה, דכיון דדינה הלכה למשה מסיני דצריך
 זיון, לכן לא מיקרי גמר בהו הכתיבה בלא
 תגין. הא דלא בעי זיוני ר"ל בכותב כתב
 אשורית בשאר דברים שאין צריך זיון, וכגון
 בכתיבת גט או שטר כתובה ושטר תנאים, ואין
 בדעתו לעשות על האותיות זיון ותגין כמו
 סגנון כתיבת סת"ם חייב, דכבר נגמר האות
 בלא הזיון, דליכא בהו הלכה למשה מסיני
 לעשות זיוני, ואידי ואידי מיירי בלא עשה
 הזיון, דשפיר מיקרי כתב אף בלא זיון, לכד
 מספר תורה דאיכא הלכה למשה מסיני. L

דעת הרא"ם

7 (ג) ובהנהרות מיימון (ה' תפילין פ"א אות ז') →
 בשם הרא"ם פירש הא דבעי
 זיוני שלא יעשה ראשו של ח' עגול, אלא משוך
 שיהא לכל ראש ג' פנים, ר"ל דאות ח' צורתו
 עשויה מב' ז' וחטוטרות על גבה שהוא גג ח'
 כדאיתא במנחות (דף כ"ט ע"ב), ועל כן בנטל
 לגגו של ח' ונעשית ב' ז' חייב, היינו דוקא אם
 יש צורת ז' על שניהם דהיינו שיש להם ג' פנים
 כזה.. וזהו צורת ח' לפי כתיבת הב"י בסי'
 ל"ו (עי' לקמן אות ג'). אבל לא עשה הזיון של
 שעטנז ג"ץ, ואפילו הכי חייב עלה דאין הזיון
 מעכב, ואפילו בכתיבת ספר תורה וכו' בדיעבד
 כשר בלא זיון, שכל שנכתב האות בשלימות
 ולא חסר אלא הזיון מיקרי כתב. וע"ש בהגר"א
 שכתב דבזה תלוי מה שנחלקו הפוסקים שם,
 אם זיוני תגין אותיות של שעטנ"ז ג"ץ מעכב
 בכתב אשורית בכתיבת סת"ם, או לא,
 דלהפוסקים דס"ל דאינו מעכב, על כרחק צריך
 לומר בפ"י הגמרא כמו שפירש הרא"ם הנ"ל,
 ולדעת הספר התרומה וכל שכן לדעת הריב"א
 וודאי דמעכב אף בדיעבד ע"ש.

היוצא לנו מכאן
 אשורית
 בדברי הראשונים
 כתיבת ב' אותיות
 כתב המגיה אות
 שחלק גג החית
 כל כיוצא בזה ע
 ט"מ ס"ק ז') ומס
 זיוני נמי מחייב,
 (פ"ג מה' תפילין
 והזיונין מעכב :
 ע"ש, וכבר נתב
 פוסקים דמכשירי
 תגין על כרחק דו
 זיינו, וכן האריך
 הרמב"ם דס"ל כ
 בלא זיינו, ע"ש
 נדחק לפרש דב
 זיינם בעוד שהיה
 ולמאי דנתבאר א
 יש לומר דאף בל
 הנ"ל, וכדנתבאר
 ואפשר דכוונת הו
 המג"א דס"ל בה
 מעכב, ולא כתב
 הרמב"ם. ועי' שו
 דיון אינו מעכב
 ס"מ) דלא מחייב
 (וזהו לכאורה דל
 דמחלקותם תליז
 בשבת בלא זיון

כ
 (ג) כתב המג"א
 בהגהו
 אות מ') וכו' דבכה
 הדיוטות אינו חז

סכו ט"ל תאבוא תיק

גרובא ו תייג קימן אטמאן ב"י"א

הזיון (ר"ל התגין בכתב אשורית) לא חשיב כתב לענין חיוב שבת החמור נכלומר לדעת הפוסקים הנ"ל (א"ת ז') דפטרין, כל שכן הכא וכו' עכ"ל. ולפני שנבאר דעת הפוסקים בזה, יש לבאר מהו כתיבה דקה, הנה הבית יוסף הל"ח חול המועד (סי' מקמ"ה) הביא דברי רבינו ירוחם בתולדות אדם וחווה (נ"ד ס"ה ע"ג) כהגהת מהס סופר ריש הסי', ולקמן א"ת ד' שכתב וז"ל מצאתי בגליון שמתיר ר"ת לכתוב בחול המועד בכתב משיט"א, שהוא כתיבה דקה, בלא שינוי (ר"ל דע"י שינוי והיינו אותיות שבורות לכו"ע מותר לכתוב בחוה"מ, דלאו כתיבה הוא כלל, וכמבואר בסי' תקמ"ה (סעיף ו' ונטו"ו ס"ק י"ז)) שהרי לא נתנה בסיני רק כתב הגסה כדאמרינן (שנ"ג ק"ג ע"ג) בכתביבת אותיות סת"ם, מדכתיב (דנ"ס ו' ט') וכתבתם שתהא כתיבה תמה, דהיינו גסה עכ"ל. מבואר מדברי רבינו ירוחם דכתיבה דקה היינו כתב משיטא.

ומעתה נחזי אנן איזה צורת אותיות דינן →
 ככתיבה דקה ונכלל בדין כתב משיטא, ואיזה צורת אותיות הם כתיבה גסה. והנה בספר התשבי (ל"א נמו, ערך משקוט) כתב שכתב וכו' קורין לכתביבה דקה רוצה לומר שאינם [אותיות] מרובעת, והאשכנזים קורין לה מאשיט ולא ידענו מהו וכו' עכ"ד. אבל בתשובת רמ"א (סי' ל"ד) כתב בתוך דבריו וז"ל ספרים שלנו הכתובים בכתב משיטא שאינו כתב אשורי אשר נכתב בספרי [סת"ם] וכו', ועיקר ספרים שלנו כתובים או נדפסין בכתב שאינו אשורי, והוא מטעם שאנו כותבים תורה שבעל פה וכו', ואפשר דהראשונים ז"ל המציאו כתב אחר (שאינו אשורי) כדי לכתוב דברים שבעל פה, ואע"פ שלא ניתן לכתוב, אפשר דהיינו בכתב אשורי שהתורה נכתב בה, אבל בשאר כתבים אין לחוש עכ"ל. מבואר

היוצא לנו מכל זה דבכותב אותיות כתב אשורית וחיסר התגין איכא מחלוקת בדברי הראשונים אם חייב עליה בשבת משום כתיבת ב' אותיות. והנה הרמב"ם (ש"ס הל' י"ג) כתב המגיה אות אחת ועשה אותה שתיים, כגון שחלק גג החית ונעשית שני זיינין חייב, וכן כל כיוצא בזה ע"כ. והובא דבריו במג"א (סי' ט"מ ס"ק ו') ומסתימת דבריו נראה דאף בלא זיוני נמי מחייב, ובאמת הרי דעת הרמב"ם (פ"ג מהל' תפילין ה"ט) דבדיעבד אין התגין והזיונין מעכב בכתיבת סת"ם שיהא פסול ע"ש, וכבר נתבאר מדברי הגר"א דלהנהו פוסקים דמכשירים כתיבת סת"ם בדיעבד בלא תגין על כרחך דמחייב בכותב בשבת אף בלא זיינו, וכן האריך שם הגר"א בביאורו בשיטת הרמב"ם דס"ל כשיטת הפוסקים דמחייב אף בלא זיינו, ע"ש שהאריך. והמחצית השקל נדחק לפרש דברי הרמב"ם דמיירי בשכבר זיינם בעוד שהיה אות ח' וכו"ל לשיטת רש"י, ולמאי דנתבאר אינו צריך לאוקמא כן, ושפיר יש לומר דאף בלא זיינו חייב וכדעת הפוסקים הנ"ל, וכדנתבאר שכן הוא דעת הרמב"ם. ואפשר דכוונת המחצית השקל רק ליישב דברי המג"א דס"ל בהל' תפילין (ש"ס ס"ק י') דזיון מעכב, ולא כתב המחצית השקל כן בדעת הרמב"ם. ועי' שו"ע התניא (סי' ל"ו ס"ה) דס"ל דזיון אינו מעכב, ואפילו הכי ס"ל (סי' ט"מ ס"ח) דלא מחייב על כתב אשורית בלא התגין (וזהו לכאורה דלא כדברי הגר"א הנ"ל שכתב דמחלקותם תליא הא בהא, ולמאן דפוטר בשבת בלא זיון על כרחך ס"ל דאינו מעכב). L

כתב משיטא

א) כתב המג"א (סי' ט"מ ס"ק י') וז"ל כתב בהגהות מיימון (הל' ספר מורה פ"ו א"ת מ"ו) וכו' דבכתיבה דקה שאנו כותבים שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב, דאפילו האות חסר

יבני
 זכרון
 מספר
 צריך
 בלא
 כתב
 וכגון
 ואין
 כמו
 האות
 מסיני
 עשה
 לבד
 נ.

א"ת מ"ו
 דבני
 משוך
 צורתו
 גג ח'
 בנטל
 קא אם
 ג' פנים
 י' בסי'
 זיון של
 זין הזיון
 בדיעבד
 שלימות
 כהגר"א
 ים שם,
 ז' מעכב
 או לא,
 חך צריך
 ס הנ"ל,
 הריב"א

דכתב משיטא היינו כתב שהמציאו כדי שלא יהא כתובה בצורת אותיות הכשירים בספר תורה, דהוא כתיבה גסה דיליף וכתבתם שהוא כתיבה גסה.

והנה צורת אותיות אשורית לא נתבאר בתלמיד רק מעט מזעיר (עי' שגם ק"ג ע"ג, ק"ד ע"א, מנחם כ"ט ע"ב) ומקצתם נתבאר באותיות דר"ע, ובזוהר הקדוש, אבל הקבלה והמסורת בזה הוא העיקר, ושלשה גדולי עולם תיקנו את הצורך לידיעת צורת אותיות, א' בעל תיקון תפילין ה"ה רבינו אברהם בן הר"ר משה מזונשהיים ז"ל, והשני ספר ברוך שאמר לרבינו שמשון ב"ר אליעזר, והם הגהות על ספר תיקון תפילין הנ"ל, והשלישי ספר אלפא ביתא, והבית יוסף בספרו הארוך (סי' ל"ו) העתיק דבריו וכתב וז"ל ודע שמצאתי קונטרס לחכם אחרון שמו הר' יצחק ברוך שאמר, מדבר בדרך ארוכה בצורת האותיות וייטבו דבריו בעיני עכ"ל. והעתיק שם הב"י חלק ניכר מספר אלפא ביתא הנ"ל, ויחסו להר' יצחק ברוך שאמר הנ"ל, ועי' בחיד"א (שם הגדולים מע' ספרים אומ' ב' סי' ק"ו) שכתב ונראה שזה החכם בעל הקונטרס שהביא מרן (הב"י) הוא אחרון מיוצאי חלציו של מו"ר שמשון ברוך שאמר. ונשאר כינוי ברוך שאמר לכל זרעו (כמו שם משפחה) עכ"ל. אולם יש שיחסו (עי' בהקדמה לקונץ ספרי סמ"ס) בעל מחבר ספר אלפא ביתא הנ"ל לרבינו יו"ט ליפמאן מהלהריון.

וצורת אותיות הנזכרים בספרים הנ"ל הם על פי מסורת האשכנזים, והוא כתב האשורית שלנו שע"י נכתבים ספר תורה תפילין ומזוזות. אבל ישנו מסורת ספרדים, והיעב"ץ במור וקציעה (סי' ל"ו) כתב הנה נדבה רוחי אותי לרדוף לדעת ולחקור החלופים והשינויים שבין הכתיבה האשכנזית המבואר

בבית יוסף מספר ברוך שאמר, ובין [כתיבה] הספרדית, ונפלאתי שלא זכר אותם המשביר (הנ"י), ובסוף מסיים שם וז"ל והילך העתק לשון ר' חיים ויטאל (הונא נמנא הסערים), וז"ל שאלתי אם יש סמך אל השינויים וכו' בין הספרדים והאשכנזים, והשיב לי כי יש סמך לכולם עכ"ל. וכן בספר לדוד אמת (להמ"ד ז"ל, סי' י"ג) כתב וז"ל והוא תימא על מרן (הנ"י) ורבוותא בתראי איך סגר עלינו המדבר [בשינוי נוסחאות בין אשכנז לספרד], והאחרונים האריכו ליישב על פי תשובת הרא"ש (כלל ג' סי' א') שכתב שאין צורת האותיות שוה בכל המדינות, והרבה משונה כתב ארצינו מכתב הארץ הזאת, ואין פסול בשינוי הזה רק שלא יעשה ח' ה' וכו' עכ"ל. [ועי' בשו"ת נודע ביהודה (ת' יו"ד סוף סי' קע"א) דבן אשכנז הנמצא בביהמ"ד של ספרדים מעלין אותו לתורה ומברך וקורא, וכן בן ספרד בביהכנ"ס של אשכנזים וכו' עיי"ש]. ובקול יעקב (לבעל קף המים, סי' ל"ו) הרחיב לבאר המסורת של ספרדים והוא נקרא כתב וועלי"ש, והוא קרובה מאוד לצורת אותיות מרובעות הנדפס בכל ספרי חומש וסידורים שלנו, זה כתב אשורית של ספרדים בחילוקים קטנים. וציין לתשובת נודע ביהודה (יו"ד סי' פ') שהוזכר גם כן דכתב ספרד חלוק ע"כ. ועי' עוד בשו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סי' מ"ו) בנידון כתב אותיות וועלי"ש, וגם נדפס שם תשובת דברי ישראל עיי"ש.

ודע לך דבעצם קדושת כתב אשורית האריך בזה בספר מגדול עוז (להיעב"ץ נעליים הכמיצה), דמכתב אלקים הוא וכל קוץ ותג רומזים לעולמות עליונים, ומה שאמרו חז"ל (סנהדרין כ"א ע"ג, כ"ב ע"א) לחד מאן דאמר דנקרא אשורית דעלה עם ישראל מארץ אשור, הכוונה דשכחו ישראל צורת הכתב וחזרו ויסדום כשעלו מן האשור בזמן עזרא הסופר,

אבל לכולי עלמ' עכתו"ד ע"ש. וע שהעיר גם כן על עלה עם ישראל ו הלכה י

ע"ה כל פנים הע הם הנה או על ידן כתב סת' הנדפס בכל הכ קרובים לכתב וו כל זאת ודאי כ בראשונים, הכו בפי כל אותיות ופ"צא, וכן מבו (ע"ה) ועל זה כוון הנ"ל דכתב צו כתב כלל, לעני מיקרי כתב, בי דמעיקרא גיתקן שלא לשם צו אשורית מקולקי ומשום הכי נמ לקמן (אומ' ד') כתב, דשם אינ בצורת אותיות חשיבי כתב, כ אלא לדמות כ באופן דאין צ אשורית עליו, כן הוא שיטת מבואר במג"א דס"ל

אבל הב"י (י) ירוחם הדרוכי משה ו

דגם כתב משיטא חשיבי כתב לענין שבת, והטעם נראה כיון דסוף סוף נתקבל כתב זה בין המון לכתוב ולהרשים צרכם ושאר דברים בצורת אותיות אלו, לא גרע משאר כתב עכו"ם דחשיבי כתב.

ו**כבר** מוזכר מחלוקת זה בב"י (אנהע"ז סי' קכ"ו) לענין כתיבת גט אם כשירה בכתב משיט"א, וצידיד הב"י שם כיון דנהגו לכתוב שטרות בכתיבה דקה, א"כ הוי ליה כתב מוסכס להשתמש על ידו וחשיבי כתב, דלא גרע מכתב עכו"ם דהוי כתב, וכן העלה בספר גט פשוט (למבר"ס חני, הל' גיטין סי' קכ"ו ס"ק ד') דהוי כתב לענין גט, ומעתה לפי מה שכתבנו לעיל (אות ז') מדברי המרדכי דאין להכשיר גט אלא כתב שחייב עליו בשבת, ומה שכתב בשם ספר התרומה דאינו צריך לזיין שעטנ"ז ג"ץ בגט, היינו משום דס"ל דאף בשבת חייבין על כתיבה אשורית כשאינו כותב בסת"ם ע"ש, א"כ כיון דלענין גט פסק הב"י דכתב משיט"א הוי כתב, הוא הדין לענין שבת הוי כתב, ואף דמתחלה לא ניתקן לשם צורת אותיות אלא הוא כתב אשורית מקולקל, סוף סוף כבר נעשית כתב מוסכס בין המון לכתוב אותיות אלו, משום הכי חשיבי כתב. ועי' עוד בצמח צדק (מיוזיס שנת פ"צ מ"ה ד"ה כמז המ"ח) ובפתחי תשובה (אנהע"ז סי' קכ"ו ס"ק א'). [ועי' עוד לקמן (אות ו') שהבאנו דברי החתם סופר בענין כתב משיט"א ע"ש].

ו**כבר** זה לענין מלאכת שבת וכן בכתיבת אותיות הגט, אבל לענין כתיבת אותיות אלו בחול המועד, לכל היותר לא הוה אותיות כתב משיט"א רק מעשה הדיוט, וכדכתב הפמ"ג (סי' תקמ"ה מ"ו סק"צ) וז"ל אין זה ברור דמשיטא כתב הוה, וחייב עליו באפשר [כלומר בשבת, וכפלוגתת הפוסקים], ומ"מ לכולי

אבל לכולי עלמא הוא הלכה למשה מסיני עכתו"ד ע"ש. ועי' שו"ת הוות יאיר (סי' ק"ט) שהעיר גם כן על גמרא הנ"ל שאמר דאשורית עלה עם ישראל מארץ אשור, דהלא ודאי דהוא הלכה למשה מסיני עיי"ש.

ע"פ כל פנים העולה מכל הנ"ל דכתב אשורית הם הנה אותן אותיות הנהוג בנו לכתוב על ידן כתב סת"ם, וכן אותיות מרובעות שלנו הנדפס בכל הסיפורים הרגילים בינינו דהם קרובים לכתב וועליש. ואחר הודיע לנו אלקים כל זאת ודאי כתיבה דקה ומשיט"א המוזכר בראשונים, הכוונה לכתב צורת אותיות הנקרא בפ"י כל אותיות רש"י או כתב אידיש שלנו וכיוצא, וכן מבואר בשער הציון (סי' תקמ"ה אות ט') ועל זה כוון הגהות מיימון ורבינו ירוחם הנ"ל דכתב צורת אותיות אלו אין להם דין כתב כלל, לענין מלאכת שבת. והטעם דלא מיקרי כתב, ביאר המג"א (סי' ש"מ ס"ט) דכיון דמעיקרא ניתקן להשתמש בצורת אותיות אלו שלא לשם צורת אותיות, אלא הוא כתב אשורית מקולקל וכמו שכתב רמ"א בהתשובה, ומשום הכי נמי גרע מכתב עכו"ם שיתבאר לקמן (אות ד') דלדעת רוב הפוסקים חשיב כתב, דשם איכא הסכמת בני אדם להשתמש בצורת אותיות אלו לצורך כתיבה משום הכי חשיבי כתב, מה שאין כן כתב משיטא אינו אלא לדמות כתיבתו לכתב אשורית, ונעשית באופן דאין צורת האות בשלימות של כתב אשורית עליו, משום הכי אין דין כתב עלייהו. כן הוא שיטת הגהות מיימון ורבינו ירוחם, וכן מבואר במג"א (סי' תקמ"ה ס"ק ג') שיטת הב"ח דס"ל דלא חשיבי כתב כלל.

אבל הב"י (סי' תקמ"ה) סיים על דברי רבינו ירוחם הנ"ל, ואין זה ברור בעיני, וכן הדרכי משה (ס"ט ס"ק ג') הוכיח מהראשונים

בין [כתיבה] תם המשביר יהילך העתק (שערי), וז"ל ים וכו' בין כי יש סמך מת (להמ"ד) ל: מרן (ס"ז) ודבר [בשינוי] והאחרונים "ש (כלל ג' סי' ז שוה בכל רצינו מכתב זזה רק שלא בשו"ת נודע דבן אשכנז מעלין אותו יד בביהכ"ס עקב (לנעל קף המסורת של והוא קרובה הנדפס בכל כתב אשורית ייין לתשובת גם כן דכתב מנחת יצחק ויות וועליש, יאל עיי"ש.

שורית האריך אינ"ן נעליית ל קרן ותג שאמרו חז"ל מאן דאמר מארץ אשור, הכתב וחזרו עזרא הסופר,

עלמא לאו מעשה אומן הוה עכ"ל. ועיין שם בס"י תקמ"ה (ס"א, וס"ה), דצירף רמ"א לסניף שיטת הפוסקים דסברי דלא הוי כתב כלל, להקל באגרות שלומים בכתב משיט"א.

כתב עכו"ם

ד) אירחא בשו"ע (סי' ט"ו סי"א) מותר לקנות בית בארץ ישראל מן העכו"ם בשבת, וחוחם ומעלה בערכאות והוסיף עלה הרמ"א, בערכאות שלהם, בכתב שלהם, דאינו אסור אלא מדרבנן ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו, ע"כ. מבואר דכתב עכו"ם לא מיתסר אלא משום שבות דלאו כתיבה מיקרי, ומקורו מדברי האור זרוע (מ"צ סי' ע"ו) ע"ש. והמג"א בס"י ש"מ (ס"ק י'), כתב כן בשם הגהות מיימוני (פ"א מהל' ס"ת), והאריך לסתור דבריו, ממה שכתב הרמב"ם (פ"ק י"א הל' י') והכותב בכל כתב ובכל לשון חייב, ואפילו משני סימניות ע"כ. ופי' המגיד משנה שני סימניות שאינן אותיות ידועות, רק לסימן בעלמא כגון נ' הפוכין גבי ויהי בנסרוע (עי' שו"ת נודע ניהודה קנא יו"ד סי' ע"ד) ע"כ, מבואר להדיא ברמב"ם דחייב בכל כתב, אפילו אינו כתב אשורית עכת"ד, וכן כתב הבית שמואל (אנציה"ו סי' קכ"ו סק"א), על מה דאיתא שם דכותבין גט בכתב עכו"ם וז"ל, כתב העכו"ם אף על גב דכתיב בתורה וכתב [אפילו הכי כשר כתב עכו"ם], שמע מינה כתב עכו"ם נמי כתב הוא, ועיין ב"י, ונפקא מינה לענין שבת דהוי מלאכה גמורה ולא שבות, ואמירה לעכו"ם לכתוב אפילו בכתב שלהם לא הוי שבות דשבות, אלא שבות הוא וכו', ולא כמו שכתב באורח חיים בס"י ש"ו ע"כ.

ובשו"ת נודע ביהודה (מניח א"מ סי' ל"ג) העיר על דברי המג"א דלכאורה אמאי הצריך מג"א לסתור שיטה הנ"ל מדברי הרמב"ם, הלא הוא משנה מפורשת בשבת (ק"ג

ע"א) הכותב בכל לשון חייב, ופי' רש"י (ד"ה נכל לשון) של כל כתבים, וגופן של כל אומה ואומה עכ"ל, הרי מבואר במתני' דחייב בכל כתב אפילו כתב עכו"ם, וכתב הנודע ביהודה לבאר דאף דרש"י מפרש מתני' כן, מ"מ האור זרוע ואינך הפוסקים דס"ל דכתב עכו"ם לא הוי כתב, מפרשי דהכותב בכל לשון ר"ל דכותב אותיות בצורת אשורית ובלשון עכו"ם, ואשמועינן בזה דחייב בכתיבת ב' אותיות אף שאין להם שום משמעות בקריאתם בלשון הקודש, אם הוי תיבה בלשון עכו"ם לבד עכ"פ, ורש"י לשיטתו אזיל דס"ל דעל כל ב' אותיות שכותב בשבת חייב אפילו אותיות א"א כפול דאין להן שום משמעות בקריאתה וכו"ל (א"ת א'), ומשום הכי אי אפשר לפרש כן דהרי אף בשאין לה משמעות בלשון עכו"ם נמי חייב, ולהכי הוכרח לפרש "בכל לשון" ר"ל בכתב וגופן של עכו"ם, דגם כתב עכו"ם הוי כתב, אבל האור זרוע ס"ל דלא מחייב בשתי אותיות אלא א"כ הוא תיבה במקום א' ושפיר אפשר לומר בכל לשון בכתב אשורית וכו' וכו"ל, ועכ"פ ממתני' ליכא הכרח דחייב בכתב עכו"ם, ומשום הכי הוכרח מג"א להביא לשונו של הרמב"ם דכתב בהדיא דחייב על כל כתב אפילו מסמניות. ומסיק שם הנודע ביהודה דעיקר לדינא דאף כתב עכו"ם הוי כתב ואסור מה"ת, ולומר לעכו"ם לכתוב כתב עכו"ם אסור אפילו במקום הפסד דהותר שבות דשבות, הכא הוי שבות א' ואסור, ושיטת אור זרוע דכתב עכו"ם לא הוי כתב הוא יחיד בדבר, ולא מצינו לו חבר עכת"ד.

וצריך ליישב ממה שכתב הנודע ביהודה (מ' א"מ סי' כ"ט צ"ד) וז"ל ועוד דאנן סמכינן על הרמ"א דסובר גוף הכתיבה של כתב עכו"ם אינו אלא שבות, אף דהמג"א והבית שמואל חולקים, כדאי רמ"א לסמוך עליו עכ"ד, ולכאורה הני מילי סתראי נינהו

דבסי' ל"ג כתב עכו"ם במקום דיש לסמוך על

ומתוך דברי נמצא

ותוכ"ד מה שו

איסור דאורייתא

שגדפס בב"י (

לנמנ"ן) להתי

משיט"א, ובא

תורת האדם, אי

וחוה], ופליג ע

ג), ועוד דלא

דבעי כתיבה תו

הוא וכו', ובנו

כדאי רבינו ר

דכתב עכו"ם ל

יפה כתב הגאו

באיסור דרבנן

שבות דשבות

רמ"א אף ע"י

ולשאר פוסקי

כמו עובדא דה

דבין כך ובין

אבל לכתוב ע

דודאי הלכה

וחייב חטאת

דכתב עכו"ם ו

תורה, כגון לכ

ואינו מותר אי

מלאכה דאור

הקיל אלא ע

דאיכא הפסד

זוותר נראה

דבריו